

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
Інститут педагогіки

Навчальна програма

**«Географія. 7-9 клас»
для закладів загальної середньої освіти
(Д. В. Полтавченко, В. С. Яценко, О. В. Часнікова
/за редакцією Т. Г. Назаренко)**

Галузь: природнича

(за Модельною навчальною програмою «Географія. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти/Автор. колл. Заотоцький С.П. та ін. URL. : https://osvita.ua/doc/files/news/863/86384/Geografiya_6-9_kl_Zapotockij_S_P_ta_in.pdf)

Рецензенти:

Криловець М. Г., доктор педагогічних наук, професор Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя Чернігівської обл.;

Костриця-Лавринюк Л. В., учитель географії школи І-ІІІ ступенів № 36 імені С. П. Корольова Голосіївського р-ну м. Києва.

Експерт:

Кизенко В. І., доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу дидактики Інституту педагогіки НАПН України.

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Навчальна програма створена на основі модельної навчальної програми «Географія. 6-9 класи для закладів загальної середньої освіти» (авт. Запотоцький С. П. та ін.). Географія як система наук, що пояснює закономірності появи, розвитку та функціонування природних та соціальних процесів на Землі є однією із можливостей сформувати цілісний та системний комплекс знань в учнів/учениць про світ.

Метою вивчення географії у **7-му класі** є формування ключових та природничих компетентностей засобами пізнання уявлень про Землю як складний природно-антропогенний комплекс.

Для досягнення мети навчання географії у **7-му класі** мають бути реалізовані наступні **завдання**: засвоєння знань про основні географічні поняття, закономірності розвитку, взаємозв'язки між природними компонентами, природокористування та навколишнє середовище; формування умінь використовувати різні джерела географічної інформації – картографічні, статистичні, геоінформаційні ресурси – для пошуку, інтерпретації і демонстрації різноманітних географічних даних; застосування географічних знань для пояснення та оцінювання процесів і явищ у природі; розвиток пізнавального інтересу, інтелектуальних, пізнавальних, дослідницьких, творчих, комунікативних та підприємницьких здібностей учнів у процесі географічних спостережень, вирішення проблемних завдань, самостійного здобуття нових знань із географії; формування здатності й готовності до використання географічних знань і вмінь у повсякденному житті для соціально відповідальної поведінки у навколишньому середовищі, його збереження, адаптації до умов проживання на певній території; самостійного оцінювання рівня впливу людини на природу, безпеки довкілля як сфери життєдіяльності людини; вирішення конкретних практичних завдань; виховання екологічної культури, національної свідомості та почуття патріотизму, толерантного ставлення до інших народів, поваги до природних і культурних цінностей різних регіонів і країн світу; формування навичок отримання і застосування інформації у процесі ухвалення життєво-важливих рішень; набуття досвіду різноманітних форм діяльності (індивідуальної і колективної), досвіду пізнання й самопізнання; формування системи цінностей, обачливої екологічної поведінки, культури, здорового способу життя.

Зміст програми курсу «Географія» представлений взаємопов'язаними розділами, які об'єднують теми, очікуваними результатами та видами навчальної діяльності, що є засобом формування в учнів географічної та ключових компетентностей.

Структура курсу підпорядкована певній логіці, яка спирається на основні принципи пізнання, а саме:

1. Науковості;
2. Доступності навчання;
3. Зв'язку з життям;
4. Свідомості й активності учнів у навчанні;
5. Навчанні через діяльність.

Вивчення географії у **8-му класі** спрямоване на формування науково-географічної картини своєї держави як складника світової спільноти держав на основі комплексного її вивчення. Цей курс допомагає учневі/учениці усвідомити себе громадянином України, сформувати знання про її природні умови та ресурси, усвідомити себе невід'ємною частиною української нації та власну відповідальність за буття, відчути себе справжнім патріотом своєї держави. Важливим принципом побудови змісту курсу географії у **8-му класі** є інтеграція, що реалізується у поєднанні фізико-географічних складників під час вивчення природи України з урахуванням уже здобутих знань про природу материків і океанів з курсу географії, що вивчався у 7 класі.

Метою вивчення курсу географії у **8-му класі** є формування у здобувачів предметної географічної та розвиток усіх ключових компетентностей. Для цього, мають бути реалізовані наступні **завдання**: вивчення різноманітності компонентів географічної оболонки Землі на прикладі природних компонентів навколишнього середовища території України; вироблення

практичних умінь і навичок дослідження просторової природної різноманітності із використанням картографічних матеріалів, геоінформаційних технологій; формування цілісної природничо-наукової картини світу із виявленням причинно-наслідкових зв'язків між природним середовищем і діяльністю людини; розвиток ключових компетентностей, контрольно-оцінювальної діяльності навчальних досягнень учнів/учениць з географії.

Структура курсу представлена в 5 розділах. Вивчення географії у 8 класі спрямоване на формування науково-географічної картини своєї держави як складника світової спільноти держав на основі комплексного її вивчення. Цей курс допомагає учневі/учениці усвідомити себе громадянином України, сформувати знання про її природні умови та ресурси, усвідомити себе невід'ємною частиною української нації та власну відповідальність за буття, відчувати себе справжнім патріотом своєї держави.

Вивчення курсу «Україна у світі: природа, населення» у **8-му класі** є не тільки джерелом нових відомостей про природу і населення України, а й основою формування гуманістичного світогляду, виховання екологічної культури відповідно її раціонального використання і збереження. Даний курс сприятиме розвитку системи екологічної освіти, активізує учнів/учениць на участь у прийнятті рішень з питань громадського контролю по збереженню і економному використанню природних ресурсів, зміцнить уміння й навички інформування широких верств населення щодо основних принципів та завдань державної політики у сфері раціонального використання і охорони природи у сталому суспільстві.

Вивченням географії у **9-му класі** завершується географічна освіта учнів у базовій середній школі. Цей курс допомагає учневі усвідомити себе громадянином України, сформувати предметну компетентність у темах: населення України і світу та тенденції розвитку національного та світового господарства й визначення місця України та інших країн у сучасному світі.

Метою вивчення курсу географії у **9-му класі** є формування в учнів системного уявлення про населення, економіку та регіони світу, розуміння глобальних і національних географічних процесів, а також розвиток навичок аналізу та критичного мислення щодо демографічних, економічних та регіональних проблем.

Для досягнення мети навчання географії у **9-му класі** мають бути реалізовані наступні **завдання**: засвоєння знань про демографічні процеси та населення України і світу, структуру національної та світової економіки; формування уявлення про регіони світу та їх географічні особливості; формування уміння використовувати різні джерела географічної інформації – картографічні, статистичні, геоінформаційні ресурси – для пошуку, інтерпретації і демонстрації різноманітних географічних даних; застосування географічних знань для пояснення та оцінювання процесів і явищ у соціальному та природному середовищі; розвиток пізнавального інтересу, інтелектуальних, пізнавальних, дослідницьких, творчих, комунікативних та підприємницьких здібностей учнів у процесі географічних спостережень, вирішення проблемних завдань, самостійного здобуття нових знань із географії; формування здатності й готовності до використання географічних знань і вмінь у повсякденному житті для соціально відповідальної поведінки у навколишньому середовищі, його збереження, адаптації до умов проживання на певній території; самостійного оцінювання рівня впливу людини на природу, безпеки довкілля як сфери життєдіяльності людини.; формування критичного мислення щодо глобальних та національних проблем; виховання екологічної культури, національної свідомості та почуття патріотизму, толерантного ставлення до інших народів, поваги до природних і культурних цінностей різних регіонів і країн світу; залучення здобувачів освіти до самостійних досліджень і проектної діяльності; формування навичок отримання і застосування інформації у процесі ухвалення життєво-важливих рішень; набуття досвіду різноманітних форм діяльності (індивідуальної і колективної), досвіду пізнання й самопізнання; підготовка до свідомого вибору професії та розуміння глобального ринку праці; формування системи цінностей, обачливої екологічної поведінки, культури, здорового способу життя.

Зміст програми курсу «Географія» представлений 3 взаємопов'язаними розділами, які об'єднують теми, очікуваними результатами та видами навчальної діяльності, що є засобом формування в учнів географічної та ключових компетентностей.

Особливістю цієї навчальної програми є її інтерактивність. До кожної теми розділу запропоновано конкретний вид навчальної діяльності із використанням онлайн-інструментів або онлайн-джерела інформації.

У сучасному відкритому світі для навчання доцільно використовувати онлайн-інструменти за допомогою яких здобувачі освіти розвивати практичні навички, корисні у різних сферах людської діяльності; критичне мислення, оскільки обирається інструмент для виконання конкретного завдання; підтримується спільна робота, що допомагає навчитись ефективно працювати в команді і вдосконалювати комунікаційні навички.

Онлайн-інструменти часто є доступними безкоштовно, що робить їх легкими для інтеграції в освітній процес і використання поза класом. Здобувачі освіти можуть використовувати онлайн-інструменти для самостійного навчання та дослідження додаткових ресурсів, що сприяє гнучкості та індивідуальному підходу в освіті.

ГЕОГРАФІЯ 7-9 класи

7 клас

(70 годин, 2 години на тиждень)

К-сть годин	Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності
2	Учень/учениця: <i>розуміє</i> зміст понять «материк», «континент», «частина світу» [9 ПРО 3.1.1]; <i>використовує</i> карту як джерело інформації [9 ПРО 2.2.1]; <i>пояснює</i> на конкретних прикладах та доводить практичне значення вивчення материків та океанів [9 ПРО 1.6.2]	Вступ. Материки, частини світу. Океани. Фізична карта світу.	Робота з інформацією: Порівняння розмірів материків, частин світу, океанів. Складання кругової діаграми співвідношення площ материків. Користування моделями: Складання пазлів «Карта материків та океанів». Розпізнавання материків, океанів, частин світу за контурами й місцем на карті/глобусі.
8 РОЗДІЛ І. КАРТОГРАФІЧНЕ ЗОБРАЖЕННЯ ЗЕМЛІ			
4	Учень/учениця: <i>досліджує</i> об'єкти і явища, використовуючи відповідні моделі, зокрема й цифрові [9 ПРО 1.4.2]; <i>використовує</i> картографічні онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для організації власних географічних досліджень [9 ПРО 1.4.1]; <i>здійснює</i> пошук самостійно або з допомогою вчителя інформації географічного змісту на глобусі та карті [9 ПРО 2.1.1]; <i>розрізняє</i> масштабні й позамасштабні умовні знаки [9 ПРО 3.2.1]; <i>пропонує</i> правила взаємодії в групі і дотримується їх [9 ПРО 4.4.1]; <i>взаємодіє</i> в групі для розв'язання навчальної проблеми [9 ПРО 4.4.2]; <i>оцінює</i> практичне значення знань про географічні карти [9 ПРО 3.4.1].	Тема 1. Карти материків та океанів. Карти материків, їхня класифікація за масштабом, просторовим охопленням, змістом і призначенням. Масштабні й позамасштабні умовні знаки на картах. Поняття про картографічну генералізацію та спотворення. Конічні, циліндричні та азимутальні проєкції на картах материків та океанів.	Дослідження: Визначення спотворень площ на карті шляхом порівняння розмірів географічних об'єктів за допомогою servicethetruesize.com. Як змінюється зміст карт в залежності від призначення (порівняння карт зі шкільного атласу і картографічного онлайн сервісу)? Визначення характеристики карти із шкільного атласу (за масштабом, просторовим охопленням, змістом та призначенням). Робота з інформацією: Читання інформації з тематичних карт світу, материків та океанів. Віртуальна подорож материками й океанами за допомогою цифрового глобусу Google Earth. Робота у групі для розв'язання проблем: Чи можна уникнути спотворень при побудові дрібномасштабних географічних карт? Як відрізнити карту та картосхему? Практичні роботи: Порівняння карт світу, материків та океанів, представлених у різних масштабах. Визначення проєкції карти материків та океанів (зі шкільного атласу).

2	Учень/учениця: <i>розуміє</i> зміст понять «географічна широта», «географічна довгота», «географічні координати» [9 ПРО 3.1.1]; <i>пояснює</i> відмінності між географічною широтою і географічною довготою [9 ПРО 3.2.1]; <i>досліджує</i> об'єкти і явища, використовуючи географічні карти, моделі, зокрема й цифрові [9 ПРО 1.4.2]; <i>використовує</i> картографічні онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для організації власних географічних досліджень [9 ПРО 1.4.1]; <i>взаємодіє</i> в групі для розв'язання навчальної проблеми [9 ПРО 4.4.2]; <i>користується</i> градусною сіткою для визначення географічних координат і напрямків на картах [9 ПРО 2.2.1]; <i>оцінює</i> практичне значення знань про географічні координати [9 ПРО 3.4.1; 9 ПРО 1.6.2]; <i>добирає</i> математичний апарат для розв'язання навчальних завдань [9 ПРО 2.2.1].	Тема 2. Географічні координати Градусна сітка на карті. Паралелі й меридіани. Географічна широта і довгота точки на карті.	Дослідження: Як визначити положення ліній меридіану та паралелі на місцевості? Як з'явився Гринвіцький меридіан? Робота у групі для розв'язання проблем: Які можливі способи отримання координат свого місцезнаходження? Чи існує точка, в якій будь-який рух буде на північ/південь? Проектна діяльність: Маршрут власної подорожі з визначенням географічних координат та напрямків. Найкоротший шлях між містами на різних материках за допомогою картографічних онлайн-сервісів та онлайн-ресурсів. Приклади пам'яток, пов'язаних із географічними координатами. Практичні роботи: Визначення географічних координат та напрямків за географічною картою. Користування моделями: Глобус-модель «Паралелі та меридіани Землі». Як встановити крайні точки материків, континентів, частин світу за градусною сіткою?
2	Учень/учениця: <i>використовує</i> градусну сітку й різні види масштабів для визначення відстаней на картах [9 ПРО 2.2.1]; <i>добирає</i> математичний апарат для розв'язання навчальних завдань [9 ПРО 2.2.1]; <i>знаходить, збирає і зберігає</i> географічні дані різних типів [9 ПРО 2.1.1]; <i>використовує</i> карту та картографічні онлайн-сервіси для організації виконання навчальних задач [9 ПРО 1.4.1].	Тема 3. Відстані на карті Вимірювання відстаней на карті: іменований, числовий і лінійний масштаб. Довжина в кілометрах 1° широти і довготи. Таблиця протяжності паралелей. Відстані між точками, що лежать на одному меридіані, на одній паралелі в градусах і кілометрах.	Практичні роботи: Визначення протяжності в градусах і кілометрах дуги меридіану, екватора, паралелей за картою / глобусом. Користування моделями: Визначення протяжності (у градусах і кілометрах) материків із півночі на південь та із заходу на схід за допомогою масштабу та градусної сітки на карті/глобусі. Робота у групі для розв'язання проблем: Розрахунок відстані за допомогою масштабу у циліндричній проєкції: чому не можна довіряти цим розрахункам? Розв'язування задач: Визначення відстаней на карті з використанням різних видів масштабу. Визначення відстаней на карті за допомогою градусної сітки.
11 РОЗДІЛ II. ГОЛОВНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДИ МАТЕРИКІВ ТА ОКЕАНІВ			

3	Учень/учениця: <i>розуміє</i> зміст понять «геологічна ера», «платформа», «область складчастості» [9 ПРО 3.1.1]; <i>упослідковує</i> геологічні ери, епохи горотворення, тектонічні структури [9 ПРО 2.1.1]; <i>формулює</i> закономірності утворення основних форм земної поверхні, родовищ корисних копалин [9 ПРО 3.3.1; 9 ПРО 3.3.2]; <i>досліджує</i> об'єкти і явища, використовуючи географічні карти, моделі, зокрема й цифрові [9 ПРО 1.4.2]; <i>формулює</i> з допомогою вчителя чи інших осіб очікувані результати дослідження [9 ПРО 1.5.1; 9 ПРО 1.6.1]; <i>здійснює</i> пошук самостійно або з допомогою вчителя інформації географічного змісту на тематичних картах [9 ПРО 2.1.1]; <i>встановлює</i> з допомогою вчителя взаємозв'язки між тектонічною будовою, рельєфом, видами корисних копалин [9 ПРО 3.3.1]; <i>бере активну участь</i> у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії [9 ПРО 4.4.2].	Тема 1. Тектонічна будова, рельєф, корисні копалини. Геохронологічна шкала: геологічні ери, геологічні періоди. Утворення материків та океанічних западин. Тектонічна карта світу. Платформи (щити, плити), області складчастості. Епохи горотворення. Закономірності формування рельєфу та поширення корисних копалин на материках і в океанах.	Дослідження: Сліди історії Землі у гірських породах. Що старіше: материк чи океан? Які закономірності поширення родовищ корисних копалин в надрах Землі? Як читати тектонічну карту? Робота з інформацією: Демонстрування основних віх історії Землі. Віртуальна мандрівка в геологічне минуле Землі (сервіс Ancient Earth Globe). Зв'язок тектонічної будови і формування корисних копалин (паливних, рудних, нерудних). Відмінність тектонічної та літосферної плити. Моделювання: Будова тектонічних платформ, плит, областей складчастості. Робота у групі для розв'язання проблем: Як спрогнозувати майбутнє розташування материків? Практичні роботи: Визначення віку областей складчастості за тектонічною картою. Виявлення зв'язків між тектонічною будовою і формами рельєфу за тектонічною і фізичною картами
3	Учень/учениця: <i>розуміє</i> зміст понять «кліматотвірний чинник», «повітряна маса», «тип клімату», «кліматичний пояс» [9 ПРО 3.1.1]; <i>характеризує</i> з допомогою вчителя чи інших осіб властивості повітряних мас, типи клімату, використовуючи відповідну наукову термінологію [9 ПРО 2.1.1]; <i>створює</i> самостійно / в групі, з допомогою вчителя чи інших осіб матеріальні навчальні моделі для дослідження [9 ПРО 1.4.1]; <i>бере активну участь</i> у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії [9 ПРО 4.4.2]; <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя уявлення про різні за властивостями повітряні	Тема 2. Клімат. Кліматотвірні чинники. Закономірності зміни температури повітря і атмосферного тиску з висотою. Закономірності зміни температури поверхневих вод океанів. Повітряні маси. Постійні та змінні вітри (пасати, мусони, західне перенесення, стокові вітри). Кліматичні пояси і типи клімату Землі. Карта кліматичних поясів і типів клімату. Кліматограми, їх структура. Глобальні зміни клімату.	Дослідження: Приклади змін клімату на Землі. Як прочитати кліматограму? Географічне поширення постійних вітрів. Моделювання: Процес утворення постійних та змінних вітрів. Побудова хмари тегів «Клімат». Робота з інформацією: Інтерактивна карта загальної циркуляції атмосфери за допомогою сервісу NullSchool Робота у групі для розв'язання проблем: 10 кроків для протидії зміні клімату / Як змінюється світ через глобальні зміни клімату? Як акліматизуватися подорожуючому в різних кліматичних умовах? Чи існує взаємозв'язок між поясами атмосферного тиску і кількістю опадів?

	маси, типи клімату для розв'язання запропонованої навчальної/життєвої проблеми [9 ПРО 1.4.1].		Чи зміна атмосферного тиску з висотою є постійною? Практичні роботи: Побудова кліматограми за наведеними в таблиці даними про середньомісячні температури повітря і середньорічну кількість опадів. Визначення типу клімату за наведеною кліматограмою та можливого місця його поширення на карті.
3	Учень/учениця: розуміє зміст понять «широтна зональність», «вертикальна поясність», «зональний природний комплекс», «азональний природний комплекс» [9 ПРО 3.1.1]; <i>характеризує</i> з допомогою вчителя чи інших осіб природні зони Землі, використовуючи відповідну наукову термінологію [9 ПРО 2.1.1]; <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя інформацію про природні зони для розв'язання запропонованої навчальної/життєвої проблеми [9 ПРО 1.4.1]; <i>бере активну участь</i> у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії [9 ПРО 4.4.2].	Тема 3. Природні комплекси Землі Широтна зональність на материках і в океанах. Ґрунт, поширення ґрунтів. Поняття «природний комплекс», різні види природних комплексів за закономірністю формування (зональні, аazonальні) та географічним охопленням (географічні пояси, природні зони). Природні зони Землі. Вертикальна поясність у горах. Типи водних мас. Аazonальні природні комплекси.	Робота з інформацією: Відмінності природних зон на однаковій широті: причини. Природна зона як результат співвідношення тепла і вологи. Типи ґрунтів Землі. Робота у групі: Командна гра-квест «Природні зони та вертикальні пояси» Проектна діяльність: Лепбук / буклет «Природні зони Землі» (3 природні зони на вибір). Практичні роботи: Позначення на контурній карті природних зон Землі, аналіз проходження їхніх меж (на прикладі однієї з природних зон Землі). Характеристика природних зон своєї місцевості Екскурсії: Характеристики природи своєї місцевості.
2	Учень/учениця: <i>розуміє</i> зміст поняття «розселення населення» [9 ПРО 3.1.1]; <i>характеризує</i> з допомогою вчителя чи інших осіб розселення людей на материках, використовуючи відповідну наукову термінологію [9 ПРО 2.1.1]; <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя відомості про розселення людей та карти шкільного атласу для пояснення впливу природних чинників на густоту населення [9 ПРО 1.4.2]; <i>створює</i> самостійно / в групі, з допомогою вчителя чи інших осіб матеріальні навчальні моделі для дослідження [9 ПРО 1.4.1];	Тема 4. Розселення людей на материках Кількість населення Землі. Картодіаграма чисельності населення на материках. Густота населення. Картограма густоти населення. Природні чинники розселення.	Дослідження: Чому населення Землі розміщено нерівномірно? У яких природних зонах проживає найбільша кількість населення? Як природні чинники впливають на густоту населення? Прогнозування майбутньої чисельності населення. Моделювання: Зміна чисельності населення з висотою над рівнем моря. Робота з інформацією: Аналіз зміни чисельності населення планети за останні два сторіччя. Порівняння динаміки чисельності населення на материках. Розв'язування задач: Визначення середньої густоти населення на материках. Практична робота

	<i>бере активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії [9 ПРО 4.4.2].</i>		Створення картосхеми «Шляхи розселення людей на Землі».
37	РОЗДІЛ III. ПРИРОДА МАТЕРИКІВ		
6	Учень/учениця: <i>розуміє</i> зміст понять «тектонічний розлом» [9 ПРО 3.1.1]; <i>розрізняє</i> поняття «родовище корисних копалин» і «басейн корисних копалин» [9 ПРО 3.2.1]; <i>знаходить і показує</i> на картах моря: Середземне, Червоне; затоки: Гвінейська, Аденська; протоки: Мозамбіцька, Гібралтарська, Баб-ель-Мандебська; острів Мадагаскар; півострів Сомалі; гори: Атлас, Драконові, Капські; вулкан Кіліманджаро; нагір'я Ефіопське; плоскогір'я Східноафриканське; Сахарський і Гвінейський нафтогазоносні басейни; річки: Ніл, Конго, Нігер, Замбезі, Оранжева; озера: Вікторія, Танганьїка, Ньяса; водоспад Вікторія; пустелі: Сахара, Наміб, Калахарі відповідно до навчального завдання [9 ПРО 1.4.2; 9 ПРО 2.2.1]; <i>досліджує</i> об'єкти і явища, використовуючи тематичні карти, моделі, зокрема й цифрові [9 ПРО 1.4.2]; <i>характеризує</i> з допомогою вчителя чи інших осіб тектонічну будову, рельєф, клімат, внутрішні води, природні зони Африки, використовуючи відповідну наукову термінологію [9 ПРО 2.1.1]; <i>порівнює</i> екваторіальний і субекваторіальний клімат, червоні й червоно-бурі ґрунти, рослинність і тваринний світ екваторіальних лісів, саван і пустель [9 ПРО 1.5.1; 9 ПРО 3.1.1]; <i>використовує</i> самостійно або з	Тема 1. Африка Географічне положення. Берегова лінія. Тектонічна будова, сучасні тектонічні процеси. Рельєф. Корисні копалини. Загальні риси клімату. Води суходолу. Природні зони. Розселення населення на материку. Основні екологічні проблеми.	Дослідження: Наслідки сучасних тектонічних процесів у межах Африкано-Аравійської літосферної плити. Як виник вулкан у межах платформи? Закономірності формування нафто-, газоносних басейнів в Африці. Чому Африка багата бокситами і мідними рудами? Чи є ґрунти в Сахарі? Моделювання: Плавання Васко да Гами. Робота з інформацією: Роль Д. Лівінгстона у дослідженні водних об'єктів материка. Візитівка Африки: клубок ідей. Он-лайн вікторина «Африка. Фізична карта». Встановлення подібності і відмінності в описах червоних і червоно-бурих ґрунтів. Робота у групі для розв'язання проблем: Які природні особливості формуються у зв'язку з перетином центра Африки екватором? Які відмінності існують у однакових кліматичних поясах північної і південної півкулі в Африці. Чому найбільші і найглибші озера утворилися на сході Африки? Як зупинити опустелювання саван? Проектна діяльність: Національні парки Африки. Практичні роботи: Визначення географічних координат крайніх точок, протяжності материка з півночі на південь та із заходу на схід за градусною сіткою і масштабом. Позначення на контурній карті основних географічних об'єктів Африки. Порівняння екваторіального і субекваторіального клімату Африки за кліматограмами.

	допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для виявлення закономірностей формування рельєфу, родовищ корисних копалин, типів клімату, мережі річок, озерних улоговин [9 ПРО 3.3.1]; <i>створює</i> самостійно / в групі, з допомогою вчителя чи інших осіб матеріальні навчальні моделі для дослідження улоговин [9 ПРО 1.4.1]; <i>бере активну участь</i> у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії [9 ПРО 4.4.2]; <i>пояснює</i> як географічне положення (щодо тектонічних структур, великих форм рельєфу, басейнів корисних копалин) впливає на спосіб життя та світогляд людей улоговин [9 ПРО 3.4.1].		
4	Учень/учениця: <i>розуміє</i> зміст поняття «кристалічний щит», «осадовий чохол» [9 ПРО 3.1.1]; <i>знаходить і показує</i> на картах різного масштабу: моря: Коралове, Тасманове; затоки: Карпентарія, Велика Австралійська; острови: Тасманія, Великий Бар'єрний риф; півострів Кейп-Йорк; Західно-Австралійське плоскогір'я; Центральну низовину; гори: Великий Вододільний хребет (г. Косцюшко); річки: Муррей, Дарлінг; озеро Ейр; пустелі: Велика Піщана, Велика пустеля Вікторія відповідно до навчального завдання [9 ПРО 1.4.2; 9 ПРО 2.2.1]; <i>досліджує</i> об'єкти і явища, використовуючи тематичні карти, моделі, зокрема й цифрові [9 ПРО 1.4.2]; <i>характеризує</i> з допомогою вчителя чи інших осіб тектонічну будову, рельєф, клімат, внутрішні води, рослинність і тваринний світ Австралії, використовуючи відповідну наукову термінологію [9 ПРО 2.1.1]; <i>порівнює</i> тропічний морський і тропічний пустельний клімат	Тема 2. Австралія Географічне положення. Відкриття материка європейцями. Взаємозв'язок тектонічної будови, форм поверхні, основних родовищ корисних копалин на материку. Загальні риси клімату. Кліматичні пояси і типи клімату. Поверхневі та підземні води материка. Особливості рослинного і тваринного світу материка, природні зони. Заселення материка, природні чинники розселення. Основні екологічні проблеми.	Дослідження: Великий Бар'єрний Риф: характеристика та сучасний стан. Кріки: походження назви та географічне поширення. Де на материку й чому є кам'яновугільні басейни, родовища бокситів, залізних руд? Чому в Австралію заборонено ввозити тварин і рослини? Чому Австралія малозаселений материк? Які природні чинники зумовили розселення людей на материку? Моделювання: Схема руху повітряних мас, що впливають на клімат Австралії. Робота з інформацією: Візитівка Австралії: клубок ідей. Вікторина «Австралія. Фізична карта». Ендеміки Австралії. Порівняння пустель Австралії і Африки. Практичні роботи: Позначення на контурній карті основних географічних об'єктів Австралії. Порівняння тропічного пустельного і тропічного морського типів клімату за кліматограмами.

	на материку, пустельні ландшафти Австралії й Африки [9 ПРО 1.5.1; 9 ПРО 3.1.1]; <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для виявлення закономірностей формування рельєфу, родовищ корисних копалин, типів клімату, мережі поверхневих і запасів підземних вод, зональних природних комплексів [9 ПРО 3.3.1]; <i>створює</i> самостійно / в групі, з допомогою вчителя чи інших осіб матеріальні навчальні моделі для дослідження [9 ПРО 1.4.1]; <i>бере активну участь</i> у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії [9 ПРО 4.4.2].		Порівняння клімату південної частини Африки і Австралії Робота в групі для розв'язання проблем: Як австралійців забезпечити прісною водою? Лісові пожежі в Австралії: причини та наслідки. Проектна діяльність: Фотоколаж «Природні об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО в Австралії». Подорож в Австралію: рекомендації мандрівникам.
6	Учень/учениця: <i>знаходить і показує</i> на картах різного масштабу: Карибське море; затоку Ла-Плата; протоки: Магелланова, Дрейка; острови: Вогняна Земля, Галапагоські; рівнини: Амазонська, Орінокська, Ла-Платська низовини, Бразильське, Гвіанське плоскогір'я; гори Анди (г. Аконкагуа); вулкани: Чімборасо, Льюльялььяко; річки: Амазонка, Парана, Оріноко; водоспади: Анхель, Ігуасу; озера: Маракайбо, Тітікака; сельву, пампу, пустелю Атакама відповідно до навчального завдання [9 ПРО 1.4.2; 9 ПРО 2.2.1]; <i>досліджує</i> об'єкти і явища на материку, використовуючи тематичні карти, моделі, зокрема й цифрові [9 ПРО 1.4.2]; <i>встановлює</i> послідовність формування тектонічних структур материка [9 ПРО 2.1.1]; <i>характеризує</i> з допомогою вчителя чи інших осіб тектонічну будову, рельєф, клімат, внутрішні води, рослинність і тваринний світ	Тема 3. Південна Америка Географічне положення. Відкриття материка європейцями. Тектонічна будова. Взаємозв'язок тектонічної будови, форм поверхні, родовищ корисних копалин. Загальні риси клімату. Чинники формування типів клімату в межах кліматичних поясів. Внутрішні води. Природні зони. Амазонія – цілісний природний комплекс. Вертикальна поясність в Андах. Екологічні проблеми.	Дослідження: Басейн річки Амазонки – зональний чи азональний природний комплекс? Чому Південна Америка – найвологіший материк? Чим унікальна природа сельви Південної Америки? Відмінності видового складу рослин і тварин у сельві та гілеї. Як змінюються природні ландшафти на схилах Анд? Моделювання: Онлайн вікторина «Південна Америка. Фізична карта». Утворення берегових пустель на материках: передумови, особливості природи, локації. Користування моделями: Складання профілю поверхні материка вздовж південного тропіка. Визначення кліматичних умов субекваторіального, тропічного і субтропічного поясів Північної і Південної півкуль за кліматичними діаграмами. Робота з інформацією: Анди – «мідні» гори. О. Гумбольт – «другий Колумб» Південної Америки. Сельва під загрозою зникнення.

	Південної Америки, використовуючи відповідну наукову термінологію [9 ПРО 2.1.1]; <i>порівнює</i> ландшафти південних окраїн Африки, Австралії, Південної Америки [9 ПРО 1.5.1; 9 ПРО 3.1.1]; <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для виявлення закономірностей формування рельєфу, родовищ корисних копалин, берегових пустель, природних комплексів в Андах [9 ПРО 3.3.1]; бере активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії [9 ПРО 4.4.2].		Візитівка Південної Америки: клубок ідей. Практичні роботи: Встановлення послідовності формування материка Південна Америка за геологічними епохами. Позначення на контурній карті назв основних географічних об'єктів Південної Америки. Робота у групі для розв'язання проблем: Південні окраїни трьох материків (Південної Америки, Африки й Австралії): подібність і відмінність природи.
3	Учень/учениця: <i>знаходить і показує</i> на картах різного масштабу і різних проєкцій Антарктичний півострів, моря Ведделла, Росса, масив Вінсон, вулкан Еребус, антарктичну станцію «Академік Вернадський» [9 ПРО 1.4.2; 9 ПРО 2.2.1]; <i>досліджує</i> об'єкти і явища на материку, використовуючи тематичні карти, моделі, зокрема й цифрові [9 ПРО 1.4.2]; <i>характеризує</i> з допомогою вчителя чи інших осіб рельєф, клімат, льодовиковий покрив, рослинність і тваринний світ Антарктики, використовуючи відповідну наукову термінологію [9 ПРО 2.1.1]; <i>порівнює</i> підлідний рельєф і поверхню льодовика, природу антарктичних і тропічних пустель [9 ПРО 1.5.1; 9 ПРО 3.1.1]; <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для виявлення особливостей клімату, органічного світу Антарктиди, ведення наукової діяльності [9 ПРО 3.3.1]; бере активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії [9 ПРО 4.4.2].	Тема 4. Антарктида Географічне положення. Історія відкриття. Подвійний рельєф. Антарктичний та субантарктичний клімат. Формування айсбергів. Унікальність природи антарктичних пустель та антарктичних оазисів. Наукові дослідження в Антарктиці. Станція «Академік Вернадський».	Дослідження: Українська антарктична станція «Академік Вернадський»: ким і як влаштуватися на роботу? Заборона використання природних ресурсів Антарктиди: переваги і недоліки. Практична робота: Порівняння природи антарктичних та африканських пустель і оазисів: спільні та відмінні риси. Моделювання: Як сформувався покривний льодовик в Антарктиді? Схема утворення стокових вітрів в Антарктиді. Робота з інформацією: Особливості географічних карт материка. Експедиції Р. Амундсена та Р. Скотта. Особливості туризму в Антарктиді. Опис підлідного рельєфу Антарктиди за картою. Візитівка Антарктиди: клубок ідей. Робота у групі для розв'язання проблем: Озонові дірки: причини утворення і шляхи запобігання розростанню. Проектна діяльність: Розробка порад перебування в екстремально холодному кліматі.

8	Учень/учениця: <i>знаходить і показує</i> на картах різного масштабу затоки: Гудзонова, Мексиканська, Каліфорнійська, Аляска; острови: Гренландія, Ньюфаундленд, Великі Антильські (Куба, Гаїті, Ямайка), Малі Антильські, Канадський Арктичний архіпелаг; півострови: Лабрадор, Флорида, Каліфорнія, Аляска, Юкатан; рівнини: Центральні, Великі, Лаврентійська височина, Примексиканська низовина; гори: Кордильєри (г. Деналі), Скелясті, Аппалачі; Аппалацький вугільний басейн, нафтогазоносний басейн Мексиканської затоки; річки: Міссісіпі, Маккензі, Юкон, Колорадо; водоспад Ніагарський; озера: Великі, Велике Солоне відповідно до навчального завдання [9 ПРО 1.4.2; 9 ПРО 2.2.1]; <i>досліджує</i> об'єкти і явища на материку, використовуючи тематичні карти, моделі, зокрема й цифрові [9 ПРО 1.4.2]; <i>характеризує</i> з допомогою вчителя чи інших осіб тектонічну будову, рельєф, клімат, внутрішні води, природу арктичних пустель, тундри, тайги, степів і прерій Північної Америки, використовуючи відповідну наукову термінологію [9 ПРО 2.1.1]; <i>порівнює</i> типи клімату помірного поясу, режими річок басейнів трьох океанів [9 ПРО 1.5.1; 9 ПРО 3.1.1]; <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для виявлення закономірностей формування родовищ корисних копалин, форм рельєфу, озерних улоговин, природних зон на материку, для розв'язання екологічних проблем [9 ПРО 3.3.1];	Тема 5. Північна Америка Географічне положення. Берегова лінія. Відкриття материка європейцями та освоєння материка. Рельєф та корисні копалини материка. Кліматичні пояси і типи клімату. Режим річок. Великі озера – унікальна природна система. Природні зони. Вплив природних чинників на заселення материка і розселення населення. Екологічні проблеми.	Дослідження: Причини утворення торнадо. Як впливає географічне положення материка на його клімат? Як утворилися каньйони? Моделювання: Онлайн вікторина «Північна Америка. Фізична карта»; Моделювання процесу зародження торнадо. Робота з інформацією: Імена дослідників Північної Америки на географічній карті. Великі озера: особливості природи, екологічні проблеми. Унікальність і вразливість природи тундри. Робота у групі для розв'язання проблем: Хто насправді відкрив Америку? Як зберегти родючі землі степів і прерій? Проектна діяльність: Фотоколаж «Найвідоміші національні парки Північної Америки». Практичні роботи: Позначення на контурній карті основних географічних об'єктів Північної Америки. Характеристика типів помірного клімату Північної Америки за кліматичними діаграмами. Порівняння характеристики двох природних зон Північної Америки (за вибором).
---	--	--	---

	<i>бере активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії [9 ПРО 4.4.2].</i>		
10	Учень/учениця: знаходить і показує на картах різного масштабу моря: Північне, Балтійське, Чорне, Азовське, Баренцове, Східносибірське, Жовте, Японське, Берингове, Південнокитайське, Аравійське; затоки: Біскайська, Бенгальська, Перська; протоки: Босфор, Ла-Манш, острови: Велика Британія, Ірландія, Ісландія, Нова Земля, Сахалін, Японські, Великі Зондські, Філіппінські, Шрі-Ланка, Тайвань; півострови: Балканський, Апеннінський, Піренейський, Скандинавський, Таймир, Чукотський, Камчатка, Корея, Індокитай, Малакка, Індостан, Аравійський, Мала Азія рівнини: Східноєвропейська, Західносибірська, Велика Китайська, Середньодунайська, Індо-Гангська, Месопотамська низовини, плоскогір'я Декан, Середньосибірське, Казахський дрібносопковик; гори: Піренеї, Альпи, Апенніни, Скандинавські, Уральські, Кавказ, Тянь-Шань, Гімалаї (г. Джомолунгма); нагір'я: Тибет, Іранське; вулкани: Гекла, Везувій, Фудзіяма; нафтогазоносні басейни Перської затоки, Північного моря; пустелі: Каракуми, Гобі, Рубель-Халі; річки: Рейн, Дунай, Дніпро, Волга, Об, Єнісей, Лена, Амур, Хуанхе, Янцзи, Меконг, Ганг, Інд, Євфрат, Тигр; озера: Каспійське, Женевське, Світязь, Ладозьке, Байкал, Мертве море відповідно до навчального завдання [9 ПРО 1.4.2; 9 ПРО 2.2.1]; досліджує об'єкти і явища на материках, використовуючи	Тема 6. Євразія Географічне положення. Берегова лінія. Тектонічна будова. Сучасні тектонічні процеси. Рельєф. Корисні копалини. Загальні риси клімату. Континентальність клімату. Кліматичні пояси. Води суходолу. Подібність і відмінність ландшафтів Євразії та Північної Америки. Розселення населення на материках. Основні екологічні проблеми.	Дослідження: Особливості тектонічної структури Євразії. Родовища корисних копалин на шельфі материка. Походження улоговин найбільших озер Євразії. Де й чому сформувалися на материках чорноземні ґрунти? Пустелі та напівпустелі: відмінність, приклади поширення в Євразії. Моделювання: Розрахунок тривалості подорожі між крайніми точками Євразії за різних умов пересування Онлайн вікторини «Європа. Фізична карта», «Азія. Фізична карта»; Моделювання системи руху повітряних мас, що впливають на клімат Євразії. Робота з інформацією: Поліс холоду Північної півкулі. Життя в умовах багаторічної мерзлоти. Мангрові береги Євразії. Гімалаї – найвища гірська система Землі. Найвідоміші об'єкти природної спадщини ЮНЕСКО в Європі. Робота у групі для розв'язання проблем: Проблема опустелення території Євразії. Заміна природних ландшафтів культурними: переваги і недоліки. Проектна діяльність: Розроблення презентації «Екологічна катастрофа Аральського моря». Практичні роботи: Позначення на контурній карті назв основних географічних об'єктів Євразії. Доведення зростання континентальності клімату із заходу на схід у помірному поясі на основі аналізу кліматограм. Порівняння рослинності й тваринного світу природної зони Євразії та Північної Америки (тундри/ тайги/ широколистяних лісів/ степів).

	тематичні карти, моделі, зокрема й цифрові [9 ПРО 1.4.2]; <i>характеризує</i> з допомогою вчителя чи інших осіб тектонічну будову, рельєф, клімат, внутрішні води, природні зони Євразії, використовуючи відповідну наукову термінологію [9 ПРО 2.1.1]; <i>порівнює</i> типи клімату помірного поясу, пустелі тропічного й помірного поясів, природні зони Євразії й Північної Америки [9 ПРО 1.5.1; 9 ПРО 3.1.1]; <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для виявлення закономірностей формування родовищ корисних копалин, рельєфу, зональних і азональних природних комплексів на материку [9 ПРО 3.3.1]; <i>бере активну участь</i> у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії [9 ПРО 4.4.2]; <i>створює</i> самостійно / в групі, з допомогою вчителя чи інших осіб матеріальні навчальні моделі для дослідження [9 ПРО 1.4.1].		
7	РОЗДІЛ IV. ПРИРОДА ОКЕАНІВ		
3	Учень/учениця: <i>створює</i> самостійно / в групі, з допомогою вчителя чи інших осіб матеріальні навчальні моделі для дослідження [9 ПРО 1.4.1]; <i>бере активну участь</i> у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії [9 ПРО 4.4.2]; <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для розв'язання запропонованої життєвої проблеми [9 ПРО 3.3.1]; <i>характеризує</i> з допомогою вчителя чи інших осіб	Тема 1. Океани полярних широт Північний Льодовитий океан і Південний океан. Вплив на клімат материків. Проблема виокремлення Південного океану як окремого географічного об'єкту. Особливості освоєння природних ресурсів. Морські подорожі європейців.	Робота з інформацією: Як визначають межі Південного океану? Плавання кораблів в полярних умовах. Історія досліджень Північного Льодовитого океану. Унікальність природи океанів полярних широт. Дослідження: Як рухається вода й крига в Північному Льодовитому й Південному океанах. Підкорення Північного полюсу. Робота у групі для розв'язання проблем: Вплив глобальних змін клімату на природу полярних океанів. Практична робота

	природні умови та ресурси океанів, використовуючи відповідну наукову термінологію [9 ПРО 2.1.1].		Порівняння географічного положення Північного Льодовитого й Південного океанів. Проектна діяльність: Як врятувати білих ведмедів?
4	Учень/учениця: створює самостійно / в групі, з допомогою вчителя чи інших осіб матеріальні навчальні моделі для дослідження [9 ПРО 1.4.1]; бере активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії [9 ПРО 4.4.2]; використовує самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для розв'язання запропонованої життєвої проблеми [9 ПРО 3.3.1]; знаходить і показує на картах різного масштабу: течії: Північна та Південна Пасатна, Куросіо, Західних Вітрів, Каліфорнійська, Перуанська, Північнотихоокеанська, Східноавстралійська; Мадагаскарська, Мусонна, Західноавстралійська, Гольфстрім, Північноатлантична, Канарська, Лабрадорська, Бразильська, Бенгельська; острови: Нова Зеландія, Нова Гвінея, Гавайські, Маріанські, Ісландія [9 ПРО 1.4.2; 9 ПРО 2.2.1]; характеризує з допомогою вчителя чи інших осіб природні умови та ресурси океанів, використовуючи відповідну наукову термінологію [9 ПРО 2.1.1].	Тема 2. Тихий океан. Атлантичний океан. Індійський океан. Географічне положення та його вплив на освоєння океану. Апвелінг. Вплив світових течій на формування клімату. Моря. Освоєння ресурсів шельфу. Сучасні тектонічні процеси в межах Серединно-Атлантичного хребта. Острови в океані, їх походження. Океанія. Природні ресурси, особливості їх освоєння. Виснаження біологічних ресурсів. Екологічні проблеми.	Дослідження: Найпопулярніші місця відпочинку на берегах океанів. Вплив апвелінгу на життєдіяльність в океані. Моделювання: Моделювання та опис маршруту наукової експедиції з дослідження ресурсів шельфу океану з позначенням на контурній карті. Робота з інформацією: Ель-Ніньо та Ля-Нінья як приклад впливу на світовий клімат. Найглибші місця в океанах. Дослідження океанів. Робота у групі для розв'язання проблем: Острови зі сміття в океанах: чому вони виникли та чим небезпечні. Чи можна на дні океанів ховати відходи господарської діяльності людей? Зміни природи океанів під впливом глобального потепління. Проектна діяльність: Океанічні пустелі, причини виникнення, особливості природи. Освоєння природних багатств океанів. Розв'язування задач. Розрахунок солоності води. Практичні роботи: Порівняння географічного положення й природи Тихого, Атлантичного та Індійського океанів. Позначення на контурній карті географічних об'єктів та течій океанів.
2 РОЗДІЛ V. УЗАГАЛЬНЕННЯ			
2	Учень/учениця: створює самостійно / в групі, з допомогою вчителя чи інших осіб матеріальні навчальні моделі для дослідження [9 ПРО 1.4.1]; бере активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії [9 ПРО 4.4.2];	Природні чинники у формуванні людської цивілізації. Антропогенна діяльність, її вплив на перебіг природних процесів. Культурні цивілізації. Етноси.	Проектна діяльність: Розселення людей і розвиток цивілізації. Ідеальний континент. Гармонійне співіснування людства і природи.

	<i>презентує</i> приклади власного досвіду [9 ПРО 1.5.4];; <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для розв'язання запропонованої життєвої проблеми [9 ПРО 3.3.1]; <i>характеризує</i> з допомогою вчителя чи інших осіб властивості об'єктів дослідження, використовуючи відповідну наукову термінологію [9 ПРО 2.1.1].		
3		Резерв часу.	

8 клас

(70 годин, 2 години на тиждень)

Кількість годин	Результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності
2	Учень/учениця: <i>розуміє</i> важливість знань з географії України у розв'язанні актуальних навчальних та життєвих проблем [6 ПРО 3.1.1]; <i>аналізує і систематизує</i> самостійно опрацьовану інформацію географічного змісту, здобуту з різних джерел [9 ПРО 2.1.1-1]; <i>розв'язує</i> самостійно або в групі навчальні / життєві проблеми, використовуючи здобуті географічні знання і набутий досвід [9 ПРО 4.3.2-1]; <i>організовує та проводить</i> дослідження актуальних географічних проблем розвитку території України у минулому і тепер [9 ПРО 1.4.2]; <i>уміє</i> показувати за картою об'єкти вивчення курсу [6 ГЮ 2.1.2-2]; <i>характеризує</i> методи досліджень фізичної, суспільної та економічної географії [6 ПРО 3.1.1-2]; <i>розрізняє</i> істотні ознаки понять «фізична географія» та «суспільна географія» [9 ПРО	Вступ. Предмет вивчення географії України: природа, населення України і світу (природний та механічний рух, вікова і національна структура, трудові ресурси), галузева і територіальна структура господарства (промисловості, сільського господарства, транспорту, соціальної сфери). Джерела географічних знань: основні (шкільний атлас, навчальні комплекси або навчальні посібники, електронні засоби навчання) та додаткові (довідники, енциклопедії, періодичні видання, телебачення й Інтернет). Методи географічних досліджень: загальногеографічні (описовий, порівняльно-аналітичний, математичний, картографічний, історичний, системного аналізу, комп'ютерного моделювання, статистичний) та географічні (геологічні,	Дискусія: робота Українського географічного товариства та його вклад у розвиток географічної науки та освіти в Україні: минуле і сучасність. Дослідження: прадавньої історії та географії України та згадок у стародавніх письменах; осередків географічної науки в університетах Києва, Львова, Харкова, Одеси. Проектування дослідження: на тему «Торгівельний шлях «із варягів у греки: історія та сучасність» Дослідницький практикум: на тему «Картографічні дослідження французького військового інженера Гійома де Боплана на території України у XVII столітті». Моделювання: накресліть інформаційну схему методів географічних досліджень. Спостереження: ведення сільського господарства степової (лісової, лісостепової, гірської) України (відповідно місця проживання). Робота в групі для розв'язання проблем: на тему «Сучасність наукових поглядів Володимира Вернадського у праці «Біосфера» 1926 року».

	4.1.1-1]; оцінює значення знань з фізичної та суспільної географії для себе і суспільства [9 ПРО 2.1.1].	палеогеографічний, геофізичний, геохімічний, кліматичні, гідрологічні, біологічні).	Робота з інформацією: як називаються рівнини й гори, річки, озера, лісові масиви, розповіді про історію заселення окремих районів України, родовища болотних залізних руд, кам'яних будівельних матеріалів, які згадуються у «Повісті минулих літ». Робота з підручником: про внесок арабських дослідників у розвиток географічних знань про Україну, таких як: Аль-Масуді, Ібн-Русте, Ібн-Хаукаль. Робота з додатковою літературою: про внесок в українську і світову географію Г. Геріновича, К. Геренчука, В. Геріновича, М. Дмитрієва, Ф. Заставного, Л. Корецького, І. Левицького, І. Половини, Б. Серезневського.
7	РОЗДІЛ І. КАРТОГРАФІЧНИЙ ОБРАЗ УКРАЇНИ		
2	Учень/учениця: досліджує географічні об'єкти і явища, використовуючи відповідні моделі, зокрема й цифрові [6 ПРО 1.4.1-2]; використовує картографічні онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для організації власних географічних досліджень [6 ПРО 2.1.1]; називає джерела географічної інформації, елементи карти [6 ПРО 2.1.1-3]; розпізнає види карт за просторовим охопленням, масштабом, змістом і призначенням [6 ПРО 2.1.1-4]; характеризує методи і засоби отримання географічної інформації з загальногеографічних і тематичних карт [6 ПРО 3.1.1-2]; пояснює відмінності між різними видами карт, картографічними проекціями [6 ПРО 2.1.1-1]; визначає об'єкти, напрямки, відстані, географічні координати за навчальними картами [6 ПРО 2.1.2-3]; вміє користуватися навчальними картами й атласами, картографічними інтернет-джерелами [6 ПРО 2.1.2-3]; показує розташування свого регіону на карті [6 ПРО 2.1.2];	Тема 1 Україна на картах світу, Європи. Розвиток картографування території України. Карті давньогрецьких міст на території сучасної України. Історичні карти України XIII – XVI ст. Генеральна карта України Г. де Боплана.	Дискусія: вигідність фізико-географічне положення України. Дослідження: на теми «Історія картографування території України», «Коли на картах Європи вперше з'явилася назва Україна». Проектування дослідження: на теми «Політико-адміністративні й адміністративні карти України». Дослідницький практикум: станьте дослідниками-краєзнавцями: історія вулиці на якій ви проживаєте. Чи змінювала вона назву і чому. Моделювання: під час виконання проєктів, моделювання образу природи до використання персонального комп'ютера, ілюстрацій, художніх творів. Користування вимірювальними приладами/моделями: копією Генеральної карти України Г. де Боплана. Практичні роботи: на тему «Мій населений пункт на історичній карті». Простежте на картах, розміщених у параграфі, на території яких держав розміщувалося ваше село або місто. Запишіть результати свого дослідження в хронологічному порядку. Робота з картою: картами давньогрецьких міст на території сучасної України. Проектна діяльність: організація і проведення виставки Terra Ucrainorum – стародавні карти з

	розробляє навчальні моделі на основі опрацьованої інформації географічного змісту, зокрема з використанням цифрових технологій і пристроїв [9 ПРО 2.2.1-5]; здійснює пошук самостійно або з допомогою вчителя інформації географічного змісту на карті [6 ПРО 2.1.1-2]; презентує самостійно здобуту інформацію у формі текстової, графічної інформації або інфографіки, зокрема з використанням цифрових технологій і пристроїв [9 ПРО 2.2.1-3]; описує фізико-географічне положення України [6 ГЮ 2.2.1]; пояснює відмінність між поняттями «місцевий час», «поясний час» [9 ПРО 3.1.1-1]; аналізує карту годинних поясів Землі [9 ПРО 2.1.1-1]; визначає місцевий і поясний час, час у країнах світу та в Україні [9 ГЮ 2.1.1]; оцінює значення знань про систему відліку часу, джерел географічної інформації для життєдіяльності людини [9 ПРО 3.4.1-2].		топонімами «Україна». Робота в групі для розв’язання проблем: Робота спільно з батьками: дізнатися, через ділянки яких річок проходить сучасний кордон України. Робота в команді: обговорити питання «Як виникали найбільші міста Київської Русі та її столиця», «Як формувалися країни-сусіди України за часів IX-XIII ст. Які із цих країн існують і в наш час?». Робота з інформацією: Національний атлас України. Робота з підручником: прочитати текст на тему «Сучасні українські міста, які входили до складу Галицько-Волинської держави». Робота з додатковою літературою: карти-схеми давньогрецьких міст на території сучасної України (Тіра (Білгород-Дністровський), Пантікапей (Керч), Херсонес (м. Севастополь), Ольвія (с. Парутине, Миколаївська область)). Робота з ІКТ: робота інструментами проєкту OldMaps.dp.ua Розв’язування задач: місцевий і поясний час, час у країнах світу та в Україні. Екскурсії: трифонія на кордоні України, Словаччини та Угорщини.
2	Учень/учениця: досліджує об’єкти і явища, використовуючи відповідні картографічні джерела [9 ПРО 1.4.1-1]; використовує картографічні онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для організації власних географічних досліджень [6 ГЮ 2.1.1]; здійснює пошук самостійно або з допомогою вчителя інформації географічного змісту на карті або глобусі [6 ПРО 2.1.1-2]; висловлює судження щодо значення науково-природничих знань і діяльності учених-природничиків для забезпечення суспільного прогресу і покращення якості життя [6 ПРО 2.1.1-2]; виокремлює основні елементи карти та пояснює їх значення [6 ГЮ 2.1.1-1];	Тема 2. Географічні карти України. Класифікація карт. За змістом (загальногеографічні, тематичні); за масштабом (великомасштабні, середньомасштабні, дрібномасштабні); за охопленням території (карти світу та півкуль, карти материків та океанів, карти держав та їх частин); за призначенням (навчальні, науково-довідкові). Карта як геоінформаційна система (ГІС). Карта як джерело інформації. Global Positioning System – Глобальна система місцезнаходження. Легенда карти. Способи зображення географічних об’єктів та явищ на картах. Зображення висот та глибин на картах. Картографічні проєкції.	Дискусія: на тему «Цікаві географічні назви на картах, які виникли через картографічний курйоз, або внаслідок непорозуміння, які можна віднести до тих, що «обманюють»». Дослідження: за картою географічного центру України та Європи; планування маршруту мандрівки країнами світу з визначенням різниці в часі в них порівняно з київським. Проектування дослідження: розробити веломаршрут «Відкривай Європу на велосипеді: Київ» (за вибором учня). Див.: EuroVelo https://en.eurovelo.com/ Дослідницький практикум: використання Інтернет-ресурсів вільного доступу: Google Maps, Tera Server, Google Earth, Grass GIS. Моделювання: Користування вимірювальними приладами/моделями: картами годинних поясів світу, туристичними і навчальними картами планів міст, картами у шкільно-красознавчих і науково-

	пропонує правила взаємодії в групі ідотримується їх [6 ПРО 4.4.2-1]; розрізняє картографічні проекції [9 ПРО 3.2.1-3]; використовує вміння перетворювати й представляти різні види масштабів для порівняння картографічних зображень [6 ГІО 2.1.1-1]; взаємодіє в групі для розв'язання навчальної проблеми [6 ПРО 4.4.2]; розпізнає види карт за просторовим охопленням, масштабом, змістом і призначення [6 ГІО 2.1.1-4]; характеризує методи і засоби отримання географічної інформації з загальногеографічних і тематичних карт [6 ПРО 3.1.1-2]; вміє користуватися навчальними картами й атласами, картографічними інтернет-джерелами [6 ГІО 2.1.2-3]; застосовує сучасні навігаційні системи на практиці [9 ГІО 2.1.2]; використовує вміння читати плани міст, схеми руху транспорту [6 ГІО 2.1.2-3].	Види спотворень на географічних картах. Вибір картографічних проекцій.	довідкових атласах. Практичні роботи: Позначення на контурній карті кордонів сусідніх держав, крайніх точок, географічних центрів України та Європи і зазначення їхніх назв; визначення координат точок, протяжності території України в градусах і кілометрах. Робота з картою: порівняльна оцінка географічного положення України з країнами світу: а) Німеччини; б) України; в) Монголії. Спостереження: Робота на місцевості: Проектна діяльність: на тему «Як створити у місті (селищі) геоportal для управління ресурсами об'єднаної територіальної громади» Робота в групі для розв'язання проблем: Робота спільно з батьками: використовувати карти споживання комунальних послуг комунальними об'єктами міста (селища). Робота в команді: використання геоінформаційних систем для моніторингу зелених насаджень. Робота з інформацією: паперові класичні карти та ГІС та визнач їх переваги та недоліки на сучасному етапі розвитку України. Робота з підручником: прочитати про основні види спотворень на картографічних творах (довжин, кутів, площ, форм) та записати їх у зошит. Робота з додатковою літературою: Робота з ІКТ: геоінформаційні системи, GPS. Розв'язування задач: розв'язування задач на визначення часу. Експерсії: до місця знахідки «Межиріч-карти» с. Межиріч Канівського району Черкаської області.
3	Учень/учениця: називає елементи топографічної карти [6 ГІО 2.1.1-3]; читає топографічні карти, плани міст, схеми руху транспорту [6 ГІО 2.1.2-3]; характеризує методи і засоби отримання інформації з топографічних карт [6 ПРО 3.1.1-2];	Тема 3. Топографічні карти. Структура топографічної карти. Прямокутна система координат. Умовні знаки топографічної карти. Класифікація, читання та використання топографічних карт. Географічний (дійсний) азимут. Магнітний азимут. Магнітне схилення. Дирекційний кут.	Дискусія: на тему «Топографічне картографування території України». Дослідження: №1 Прокладання маршрутів за топографічною картою та їх обґрунтування. Проектування дослідження: рівнокутна поперечно-циліндрична проекція Гауса-Крюгера. Дослідницький практикум: Як рухатись за азимутом на місцевості? Моделювання:

	<i>пояснює</i> особливості читання топографічної карти [6 ГІО 2.1.1-1]; визначає об'єкти, напрямки, відстані, географічні, прямокутні координати, висоту точок за топографічною картою [9 ГІО 2.1.2]; <i>вміє</i> орієнтуватися на місцевості за допомогою топографічної карти, плану, схеми [6 ГІО 2.1.1]; <i>досліджує</i> об'єкти і явища, використовуючи відповідні топографічні карти [9 ПРО 1.4.1-1]; <i>здійснює</i> пошук самостійно або з допомогою вчителя інформації географічного змісту на топографічній карті [9 ПРО 2.1.1]; <i>пропонує</i> правила взаємодії в групі і дотримується їх [6 ПРО 4.4.2-1]; <i>використовує</i> вміння читати топографічні карти [6 ГІО 2.1.2-3]; <i>взаємодіє</i> в групі для розв'язання навчальної проблеми [6 ПРО 4.4.2]; <i>характеризує</i> методи і засоби отримання інформації з топографічних карт [6 ПРО 3.1.1-2]; <i>визначає</i> об'єкти, напрямки, відстані, географічні, прямокутні координати, висоту точок за топографічною картою [9 ГІО 2.1.2]; <i>застосовує</i> отримані знання в орієнтуванні на місцевості з допомогою топографічної карти, плану, схеми [9 ГІО 2.1.2]; <i>оцінює</i> значення топографічних карт у побуті та господарській діяльності [9 ПРО 2.1.1].	Орієнтування за топографічною картою. Плани міст, схеми руху транспорту. Значення планів міст. Топографічні плани. Схеми руху транспорту.	Користування вимірювальними приладами/моделями: план-схемою руху київського, харківського, дніпровського метрополітену. Практичні роботи: №1 Визначення напрямків, відстаней, площ, географічних і прямокутних координат, висот точок за топографічною картою. Робота з картою: особливості розшифровування топографічних карт. Спостереження: Робота на місцевості: із подальшою побудовою плану свого подвір'я, двору використовуються знання теми топографічна карта. Проектна діяльність: Робота в групі для розв'язання проблем: Робота спільно з батьками: організація і проведення виставки топографічних та географічних карт якими користуються в родині. Робота в команді: робота з топографічними картами «Орієнтування на місцевості». Робота з інформацією: вивчити на пам'ять умовні знаки топографічної карти. Робота з підручником: ознайомитися з планами-схемами руху міського транспорту. Робота з додатковою літературою: відпрацювання навичок роботи за топографічною картою з навчальним електронним посібником «Топографічна карта». Робота з ІКТ: інтерактивна топографічна карта Карпат https://vpohid.com.ua/map/ Розв'язування задач: розв'язування географічних задач на тему «Час». Екскурсії: на Державне науково-виробниче підприємство «Картографія».
34	РОЗДІЛ II. ПРИРОДА УКРАЇНИ		
8	Учень/учениця: <i>розуміє</i> зміст поняття «щит», «тектонічний прогин», «тектонічна плита», «фліш», «куеста», «морена» [6 ГІО 2.1.1-3]; <i>знаходить і показує</i> на картах відповідно до навчального	Тема 1. Рельєф, тектонічна та геологічна будова, мінеральні ресурси. Тектонічна будова. Платформи і геосинклінальний пояс. Внутрішня будова	Дискусія: генезис тектонічної природи Донецької складчастої споруди. Дослідження: Тектонічні структури, які можна виділити у складі Східно-Європейської платформи. Проектування дослідження:

	завдання тектонічні структури: <i>Західноєвропейська та Східноєвропейська платформи, Український щит, Волино- Подільська плита, Дніпровсько-Донецька западина, Причорноморська западина, Скіфська платформа, Донецька складчаста область, Карпатська і Кримська складчасті системи;</i> низовини: <i>Придніпровська, Причорноморська, Закарпатська, Поліська;</i> височини: <i>Придніпровська, Подільська, Донецька, Приазовська, Хотинська (г. Берда);</i> гори: <i>Українські Карпати (г. Говерла), Кримські (г. Роман-Кош);</i> басейни і родовища корисних копалин: <i>Донецький та Львівсько-Волинський кам'яновугільні басейни, Дніпровський буровугільний басейн, Західний, Східний, Південний нафтогазоносні райони, Криворізький залізрудний басейн, Кременчуцький залізрудний район, Придніпровський марганцеворудний басейн, Іршанське родовище титанових руд, Артемівське, Слов'янське родовища кам'яної солі, Заваллівське родовище графіту [6 ГГО 2.1.2];</i> розрізняє форми рельєфу за походженням [6 ГГО 2.1.1-4]; досліджує об'єкти і явища, використовуючи тематичні карти, моделі, зокрема й цифрові [9 ПРО 3.2.1-3]; характеризує з допомогою вчителя чи інших осіб тектонічну будову, рельєф, використовуючи відповідну наукову термінологію [9 ПРО 3.1.1-1]; аналізує вплив тектонічних рухів, зледеніння та інших процесів на рельєф поверхні [9 ПРО 2.1.1-1].	платформи. Межі поширення Дніпровського льодовика на території України. Рельєф. Орографічна схема Українських Карпат. Корисні копалини. Видобуток основних видів продукції добувної промисловості України. Шляхи вирішення проблеми раціонального використання мінеральних ресурсів. Охорона надр. Видобуток корисних копалин і навколишнє середовище. Ресурсозабезпечення.	Дослідницький практикум: унікальні геологічні пам'ятки в межах Українського щита. Моделювання: Користування вимірювальними приладами/моделями: Атлас туриста «Українські Карпати». Практичні роботи: № Позначити на контурній карті «Основні форми рельєфу України»; № Встановлення за картами (тектонічною, геологічною, фізичною) зв'язків між тектонічними структурами, рельєфом, геологічною будовою та корисними копалинами у межах України. Робота з картою: за геологічною картою визначте вік гірських порід, що складають територію вашого населеного пункту, області, регіону; за фізичною картою визначте основні види корисних копалин свого населеного пункту. Спостереження: за формуванням міського (селищного) рельєфу. Робота на місцевості: вивчення геологічного розрізу відслонення місцевого кар'єру, річки, схилу тощо. Проектна діяльність: «Палеогеографія палеозою», «Палеогеографічна подорож в юрський період». Робота в групі для розв'язання проблем: Робота спільно з батьками: підготовка повідомлення про лікувальні властивості мінеральної води одного з родовищ, яке позначене на карті корисних копалин в атласі. Робота в команді: Робота з інформацією: Робота з підручником: Робота з додатковою літературою: Робота з ІКТ: Розв'язування задач: розрахунок запасів основних родовищ корисних копалин України Визначення перспективних територій для розробки корисних копалин у межах України. Екскурсії: - до геологічних пам'яток: «Базальтові стовпи» в Костопільському районі Рівненської області; - до музеїв: ознайомся із колекцією скам'янілостей представників різних типів морських безхребетних геологічного музею.
--	---	--	---

6	Учень/учениця: <i>створює</i> самостійно / в групі, з допомогою вчителя чи інших осіб матеріальні навчальні моделі для дослідження [6 ПРО 1.4.1-1]; <i>генерує</i> ідеї для розв'язання навчальної / життєвої проблеми, <i>оцінює</i> можливості реалізації їх [9 ПРО 4.3.1-1]; <i>встановлює</i> на основі результатів дослідження причиново-наслідкові зв'язки між будовою і властивостями об'єктів дослідження [9 ПРО 1.5.1-1]; <i>бере</i> активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії [6 ПРО 4.4.2-2]; <i>формулює</i> проблему, доступну для дослідження [9 ПРО 1.1.1-2], <i>пояснює</i> свій вибір [9 ПРО 1.1.1-2]; <i>презентує</i> приклади власного досвіду [9 ПРО 2.2.1-3]; <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки погоди та клімату з господарською діяльністю для розв'язання запропонованої життєвої проблеми [6 ПРО 2.1.1-1]; <i>відбирає та інтегрує</i> інформацію географічного змісту, представлену в різних формах, пов'язуючи її з реальними об'єктами та явищами [9 ПРО 2.2.1-2]; <i>характеризує</i> з допомогою вчителя чи інших осіб особливості клімату, використовуючи відповідну наукову термінологію [9 ПРО 3.1.1-1]; <i>характеризує</i> особливості розподілу сонячної енергії, напрямки руху атмосферних фронтів, циклонів та антициклонів, річний розподіл кліматичних показників у межах України [9 ПРО 3.1.1-1]; <i>визначає</i> за кліматичною картою особливості розподілу температури повітря та опадів [9 ПРО 2.1.1]; <i>порівнює</i> особливості зволоження в різних частинах України та кліматичні умови своєї місцевості з іншими регіонами [6 ПРО 2.1.1];	Тема 2. Клімат і кліматичні ресурси. Кліматотвірні чинники. Клімат. Класифікації кліматів. Основні кліматичні показники. Неприятливі погодно-кліматичні явища. Стихійні метеорологічні явища. Шляхи покращення стану атмосферного повітря. Основні джерела забруднення атмосфери і речовини-забруднювачі повітря. Забруднення атмосферного повітря. Охорона атмосферного повітря.	Дискусія: Дослідження: як класифікують і поділяють на роди хмари; антропогенні забруднювачі атмосферного повітря і пов'язані з ними зміни клімату. Проектування дослідження: на тему «Неприятливі погодно-кліматичні явища України»: злива, гроза, град, сильні вітри, смерч, селі, посуха, суховії і пилові бурі, туман, хуртовини, снігові лавини, ожеледь і ожеледиця, заморозки (за вибором учня/учениці). Дослідницький практикум: Моделювання: заходи боротьби із забрудненням повітря. Користування вимірювальними приладами/моделями: визначення вологості повітря гігрометром і психрометром, картою якості повітря з напрямком та швидкістю вітру. Практичні роботи: № Неприятливі погодно-кліматичні явища України. Робота з картою: порівняй показник тривалості сонячного сяйва на рік у Києві та Одесі з іншими регіонами України. Для цього використай таблицю і карту «Агрокліматичне районування»; зміна клімату різних регіонів України за аналізом карт та кліматичних діаграм за останні 10 років. Спостереження: Робота на місцевості: Проектна діяльність: оцініть роль зелених насаджень у збереженні чистоти повітря. Як використовують повітряно охоронні якості рослин у вашій місцевості. Робота в групі для розв'язання проблем: Робота спільно з батьками: приклади закладів, які створені для відпочинку та оздоровлення людей в різних регіонах України. Робота в команді: які несприятливі погодно-кліматичні явища були в вашій місцевості у минулому році? Робота з інформацією: про якість повітря з кожного поста моніторингу та дані по населених пунктах. Робота з підручником: Робота з додатковою літературою: Робота з ІКТ:
---	---	--	---

	аналізує погодні особливості різних регіонів України за допомогою інтернет-ресурсів [9 ПРО 2.1.1-1]; робить висновки про значення прогнозу погоди для життєдіяльності людей [6 ПРО 1.5.2-1].		Розв'язування задач: Київ і Одеса розташовані майже на одному меридіані. 22 червня опівдні висота Сонця над горизонтом у Києві становить 63°, а в цей момент в Одесі – 67°. Визнач географічну широту цих міст і відстань між ними в градусах і кілометрах. Екскурсії: - до метеостанції або шкільного географічного майданчика.
6	Учень/учениця: визначає мету і завдання відповідно до сформульованої проблеми дослідження [6 ПРО 1.5.1-2]; формулює гіпотезу дослідження [9 ПРО 1.2.1]; знає визначення понять і термінів: витік річки, гирло річки, басейн річки, вододіл [9 ПРО 3.1.1-1]; використовує дослідницькі навички і знання про взаємозв'язки у природі для прогнозування змін водних об'єктів [6 ПРО 2.1.1-1]; враховує думки / погляди інших під час прийняття спільних рішень [9 ПРО 4.4.2-1]; обстоює власну думку, дискутує, наводить аргументи, підтверджує їх фактами, співпрацюючи в групі [9 ПРО 4.4.1-2]; рефлексує щодо особистісного розвитку за результатами групової роботи [9 ПРО 4.5.1-4]; знаходить та показує на картах різного масштабу найбільші річкові системи, озера, лимани, водосховища, канали [6 ПРО 2.1.2]; Знаходить та показує на картах різного масштабу: річкові системи: Дніпра, Сіверського Донця, Південного Бугу, Дністра, Дунаю, Західного Бугу; озера: Ялуг, Сасик, Шацькі, Синевир лимани: Дніпровсько-Бузький, Молочний, Дністровський; водосховища: Київське, Канівське, Кременчуцьке, Каховське, Дніпровське, Дніпродзержинське; Дністровське; Печенізьке; канали: Північнокримський, Дніпро – Донбас, Каховський [6 ПРО 2.1.2];	Тема 3. Води суходолу і водні ресурси. Річки. Характеристика річкової системи. Річковий басейн Дніпра, Дністра, Південного Бугу, Дону, Дунаю, Вісли. Головний європейський вододіл. Морфометричними характеристиками ріки. Живлення і режими річок. Небезпека природних стихійних лих (повінь і паводок). Гідрологічна мережа України. Гідрометцентр України. Озера. Класифікація озерних улоговин за походженням. Болота. Типи боліт. Відновлення водно-болотних угідь. Підземні води. Верховодка, ґрунтові та напірні підземні води. Артезіанські басейни. Питні, лікувальні і термальні води. Водосховища та канали. Водогосподарське значення і сучасні виклики. Іригаційні системи на півдні України. Водні ресурси України.	Дискусія: на тему «Роль річки у формуванні міст України». Дослідження: на тему «Місто Заліщики на Тернопільщині в «меандрових обіймах» Дністра», «Дніпровські мости», «Північнокримський канал», «Каховський магістральний канал», «Бортницька зрошувальна система» Проектування дослідження: Дослідницький практикум: онлайн виставки «Дунай. Історичний екскурс. Територія України на сучасних та рукописних картах і стародруках». Моделювання: вивчення форми гідрографів різних рік за багато років. Користування вимірювальними приладами/моделями: вимірювання довжини ріки на карті курвиметром або циркулем-вимірювачем. Практичні роботи: № На контурній карті позначити «Річковий басейн Дніпра». № Позначення на контурній карті назв найбільших річок, озер, водосховищ, каналів України. Робота з картою: на визначення густоти річкової мережі; аналіз забезпеченості водними ресурсами різних територій України. Спостереження: гідрологічні спостереження. Робота на місцевості: визначення поперечного перерізу русла ріки. Проектна діяльність: Робота в групі для розв'язання проблем: Робота спільно з батьками: про бальнеологічну й рекреаційну цілісність та екологічні проблеми Куяльницького лиману, озера Мойнаки. Робота в команді: Робота з інформацією: на тему «Вогнища міждержавних конфліктів, пов'язаних з водокористуванням». Робота з підручником: водно-

	описує природні особливості найбільших річок, характеризує ці річкові системи і порівнює їх з обраними річковими системами в Європі [9 ПРО 3.1.1-1]; характеризує водні об'єкти України, шляхи раціонального використання водних ресурсів [9 ПРО 3.1.1-1]; порівнює гідрографічні особливості водних об'єктів [6 ПРО 2.1.1]; аналізує можливості використання водних ресурсів, усвідомлює необхідність охорони водних ресурсів України [9 ПРО 2.1.1-1]; оцінює наявні водні ресурси своєї місцевості [6 ПРО 2.1.1-4]; оцінює довкілля як джерело здоров'я, добробуту та безпеки людини і суспільства [9 ПРО 3.1.1-3].		болотних угідь міжнародного значення, офіційно визнане Рамсарською конвенцією. Робота з додатковою літературою: топонімічним словником України; легенди озера Синевир, Ворожеське, Драгобратське. Робота з ІКТ: Ознайомся як територією України проходить головний європейський вододіл. Розв'язування задач: на визначення коефіцієнту звивистості, розгалуженості, падіння і похилу ріки. Екскурсії: - екологічними маршрутами берегами Тилігульського лиману.
3	Учень/учениця: відбирає та інтегрує самостійно / з допомогою вчителя чи інших осіб інформацію природничого змісту, представлену в різних формах [9 ПРО 2.2.1-2]; прогнозує самостійно результати кожного етапу дослідження відповідно до умов його виконання [9 ПРО 1.3.1-2]; оцінює самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб можливість використання результатів дослідження для розв'язання навчальної / життєвої проблеми [9 ПРО 4.1.1-3]; використовує дослідницькі навички і базові знання про взаємозв'язки у природі для прогнозування змін природних об'єктів, явищ і процесів [6 ПРО 2.1.1-1]; обґрунтовує вплив діяльності людини / власної діяльності на збереження / порушення взаємозв'язків у природі [9 ПРО 3.3.2-1]; характеризує ґрунтові ресурси України [9 ПРО 3.1.1-1]; аналізує карту ґрунтів України [9 ПРО 2.1.1-1]; робить висновки щодо закономірностей поширення	Тема 4. Ґрунти. Класифікація ґрунтів. Основні типи ґрунтів України. Вивчення ґрунтів Інститутом ґрунтознавства НАН України. Широтна і вертикальна зональність поширення ґрунтів. Земельні ресурси. Деградація ґрунтів.	Дискусія: про внесок українських вчених у наукову класифікацію ґрунтів. Дослідження: на теми «Порівняльний аналіз різних типів ґрунтів України», «Вплив людини на родючість ґрунтів своєї місцевості». Проектування дослідження: співстав структуру ґрунтового покриву сільськогосподарських угідь з територією, зайнятою різними типами ґрунтів і їх родючістю. Дослідницький практикум: визнач тип, підтип, рід, вид, різновид і розряд для чорнозему звичайного солонцевого середньоглибокого важкосуглинкового на лесовидному важкому суглинку. Моделювання: Користування вимірювальними приладами/моделями: Практичні роботи: № Позначити на контурній карті п'ять основних типів ґрунтів України. № Порівняльний аналіз основних типів ґрунтів України (табл. В зош.). Робота з картою: досліді карту ґрунтів в атласі. Визнач, які типи ґрунтів поширені на території твоєї області або АРК, а також в околицях твого населеного пункту. Спостереження:

	ґрунтів на рівнинній частині України та в горах [6 ПРО 1.5.2-1]; оцінює заходи з підвищення родючості та охорони ґрунтів [9 ПРО 4.3.2-3]; дотримується правил поведінки у природі для збереження здоров'я і довкілля [6 ПРО 3.3.2 -2].		Робота на місцевості: Проектна діяльність: Робота в групі для розв'язання проблем: Робота спільно з батьками: Робота в команді: Робота з інформацією: Робота з підручником: Робота з додатковою літературою: наведи приклади карбонатних гірських порід, використавши додаткові джерела інформації. Робота з ІКТ: Розв'язування задач: Екскурсії:
2	Учень/учениця: формулює проблему, доступну для дослідження, пояснює свій вибір [9 ПРО 1.1.1-2]; створює самостійно / в групі, з допомогою вчителя чи інших осіб матеріальні навчальні моделі для дослідження [6 ПРО 1.4.1-1]; генерує ідеї для розв'язання навчальної проблеми, оцінює можливості її реалізації [6 ПРО 2.1.1-4]; розв'язує самостійно / в групі навчальні / життєві проблеми, використовуючи здобуті знання і набутий досвід [9 ПРО 4.3.2-1]; бере активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії [6 ПРО 4.4.2-2]; враховує думки / погляди інших під час прийняття спільних рішень [9 ПРО 4.4.2-1]; презентує приклади власного досвіду [9 ПРО 2.2.1-3]; характеризує основні типи рослинного покриву України та фауністичний склад лісів, луків, степів, боліт, водойм [9 ПРО 3.1.1-1]; спостерігає за змінами рослинності своєї місцевості; розпізнає рослини і тварини, що занесені до Червоної книги України [6 ПРО 1.1.1]; перераховує форми охорони природи, вказує на карті національні парки та наводить приклади об'єктів природно-заповідного фонду України [9 ПРО 3.3.2-1]; аналізує карти рослинності та тваринного світу України, вплив господарської	Тема 5. Рослинність і тваринний світ України. Рослинний світ України та його різноманітність. Ліси України. Найпоширеніші види флори. Природні рослинні ресурси. Тваринний світ України. Приклади взаємозв'язків тваринного світу з іншими компонентами природи.	Дискусія: «Північні субтропіки» Південного берегу Криму – це... Дослідження: на теми «Дуб як дерево-символ давніх слов'ян», «Дуби – рекордсмени України». Проектування дослідження: досліджуючи карту України, визнач населені пункти, яким дали назви береза, калина, липа; визнач, до басейнів яких рік відносяться річки-зоотопоніми Бобер, Вовча, Свиня. Дослідницький практикум: Моделювання: Користування вимірювальними приладами/моделями: картою пожеж України з деталями по кожному з регіонів. Практичні роботи: Робота з картою: № На контурній карті познач східну межу ареалу поширення бука європейського (Володимир-Волинський – Кременець – Кам'янець-Подільський); визнач типові види тварин, характерні для різних фауністичних комплексів. № Використовуючи списки ендемічної флори і фауни України позначте на контурній карті 6 рослин+6 тварин) в ареалах їх поширення: басейн річки Тиса, басейн Сіверського Дінця, Карпати, Крим, Нижнє Побужжя, Північне Причорномор'я, Поділля, Приазов'я. Спостереження: Робота на місцевості: Проектна діяльність: Робота в групі для розв'язання проблем: приклади тварин різних класів, які зустрічаються на території твоєї області (АРК) й занесені до Червоної книги України. Робота спільно з батьками: Робота в команді:

	діяльності людини на рослинний покрив [6 ГЮ 2.1.1-4]; <i>робить висновки</i> щодо закономірностей поширення основних типів рослинності та основних видів тварин в Україні [9 ПРО 2.1.1-1]; <i>усвідомлює</i> необхідність збереження та відновлення рослинності та необхідність ініціативи створення розгалуженої системи природозаповідних територій [9 ПРО 1.6.1-5].		Робота з інформацією: приклади акліматизованих видів риби, поширених у прісних водоймах України, аналітичною інформацією про пожежі України з деталями по кожному з регіонів. Робота з підручником: Робота з додатковою літературою: використовуючи додаткові джерела інформації визнач види болотних рослин, які поширені на території Рівненського заповідника. Робота з ІКТ: ознайомся із матеріалами сайту Лабораторії екології тварин і біогеографії «Корсак» Луганського національного університету; реакліматизації зубра на території України. Розв'язування задач: Екскурсії: - відвідай експозицію, присвячену тваринному світу Полісся у Шацькому лісовому коледжі Волинської області.
8+1	Учень/учениця: <i>генерує</i> ідеї для розв'язання навчальної / життєвої проблеми, оцінює можливості реалізації їх [6 ПРО 2.1.1-4]; <i>встановлює</i> на основі результатів дослідження причинно-наслідкові зв'язки між будовою і властивостями об'єктів дослідження [9 ПРО 1.5.1-1]; <i>формулює</i> проблему, доступну для дослідження, пояснює свій вибір [9 ПРО 1.1.1-2]; <i>знаходить і показує</i> на картах різних масштабів природні зони, гірські країни, Чорне море, Азовське море [6 ГЮ 2.1.2]; <i>характеризує</i> рівнинні лісові, лісостепові, степові та гірські ландшафти, природні комплекси морів [9 ПРО 3.1.1-1]; <i>аналізує</i> співвідношення природних та антропогенних ландшафтів у своїй місцевості [9 ПРО 2.1.1-1]; <i>прогнозує</i> наслідки впливу господарської діяльності людини на природні особливості ландшафтів [9 ПРО 1.3.1-2]; <i>характеризує</i> природне середовище регіону та визначає його основні ознаки	Тема 6. Природні комплекси (ландшафти) України. Природні комплекси (ландшафти) України. Ландшафтоутворюючі чинники і компоненти. Зональність і аціональність ПК (ландшафтів). Фізико-географічного районування. Природні зони України. Заповідники і національні природні парки розташовані в різних частинах природних зон. Гірські ландшафти Українських Карпат і Кримських гір. Орографічні особливості Кримських гір. Природні умови і ресурси Чорного та Азовського морів. Негативний антропогенний вплив на екосистему морів. Проблеми раціонального використання ландшафтів.	Дискусія: на теми «На скільки людина змінила ландшафти Поліської низовини»; «Культурно-історичні пам'ятки на території національного природного парку Святі Гори»; «Чорне море у наш час і на початку VI тис. До н. е. згідно гіпотези Райана-Пітмена». Дослідження: визнач відомі культові пам'ятки, розташовані у межах Яворівського природного національного парку та маршрути, запропоновані працівниками парку для їх відвідування; ландшафти своєї місцевості, їх освоєння і використання. Проектування дослідження: туристичних маршрутів на гірські масиви (до них), скелі, як Арфен-Чер-Бурун, Куш-Кая, Замок, Башта, Фороський Кант, Кастропольська стіна, Кішка, Парагельмен, Кільсе-Бурун, Парус у Кримських горах. Дослідницький практикум: вивчення природних комплексів (ландшафтів) Канівського заповідника на Черкащині. Моделювання: на тему «Схема розташування Західних, Східних Українських у їх складі та Південних Карпат». Користування вимірювальними приладами/моделями: переглянь фотовизначник рослин Українських Карпат. Практичні роботи:

	за тематичними картами [6 ПРО 3.1.1-2]; <i>формує</i> навички екозберігаючої поведінки у природі та повсякденному житті [9 ПРО 3.4.1].	№ Складання порівняльної характеристики двох природних зон України (за вибором учня/учениці). № Складання порівняльної характеристики Українських Карпат і Кримських гір. № Складання порівняльної характеристики Чорного і Азовського морів. Робота з картою: визнач, чи випадають опади в реальному часі на території Українських Карпат; елементи берегової лінії Чорного моря від дельти Дунаю до Керченської протоки та української частини берегової лінії Азовського моря. Спостереження: за природними умовами на косі Арабатська Стрілка. Робота на місцевості: Проектна діяльність: Робота в групі для розв'язання проблем: Робота спільно з батьками: планування туристичного маршруту до об'єкту Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини». Робота в команді: Робота з інформацією: ознайомся із видами просвітницьких робіт, які проводяться у найближчому заповіднику (створення музею, проведення екскурсій еколого-пізнавальною стежкою, шкільне лісництво) тощо. Робота з підручником: Робота з додатковою літературою: ознайомся із рубрикою «Мальовничі місця» в газеті «Гомільшанський вісник»; ознайомся із текстовим матеріалом «Від підніжжя Карпат до Говерли». Робота з ІКТ: використовуючи матеріали сайту Поліського заповідника, з'ясуй, де полюбляє селитися лелека чорний, а де глушці та тетеруки; переглянь відео, присвячене Дунайському заповіднику та «українській Венеції» – місту Вилково; самостійно відшукай і запропонуй учителю для демонстрації на уроці відеоматеріал з мережі Інтернет, присвячений озерам Українських Карпат. Розв'язування задач: Екскурсії: - еколого-пізнавальними стежками Поліського заповідника;
--	--	--

			- екологічною стежкою «Візитівка Десни» Деснянсько-Старогутського природного національного парку; - до Музею екології гір; - екомаршрутом «Пралісами Чорногори на Говерлу» Карпатського біосферного заповідника; - екомаршрутами Карадазького заповідника; - до Нікітського ботанічного саду.
4	РОЗДІЛ III ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ		
2	Учень/учениця: формулює гіпотезу дослідження самостійно / з допомогою вчителя чи інших осіб [9 ПРО 1.2.1]; визначає і пояснює з допомогою вчителя чи інших осіб необхідні етапи дослідження, враховуючи умови його виконання [9 ПРО 1.2.1-2]; фіксує результати дослідження у самостійно визначений спосіб [9 ПРО 1.4.2-2]; формулює самостійно висновки відповідно до мети дослідження [9 ПРО 1.5.3-1]; презентує результати дослідження у самостійно обраний спосіб [9 ПРО 2.2.1-6]; обґрунтовує значущість набутих дослідницьких навичок для пізнання природи [9 ПРО 1.6.2-1]; використовує уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для розв'язання запропонованої життєвої проблеми [6 ПРО 3.3.2]; характеризує властивості об'єктів дослідження, використовуючи відповідну наукову термінологію [6 ПРО 2.1.1-1]; аналізує природні умови у різних регіонах України, аспекти раціонального природокористування, вплив екологічної ситуації на здоров'я населення [9 ПРО 2.1.1-1].	Тема 1. Природні умови. Класифікація природних ресурсів. Види оцінки природних ресурсів. Природокористування.	Дискусія: на тему «Екологічні проблеми, пов'язані з погіршенням стану земельних ресурсів». Дослідження: на теми «Вплив компонентів природи на здоров'я людини», «Зміни природи своєї місцевості під впливом діяльності людини». Проектування дослідження: Дослідницький практикум: стан питної води у вашому регіоні (ОТГ). Моделювання: Користування вимірювальними приладами/моделями: Практичні роботи: № Позначення на контурній карті об'єктів природно-заповідного фонду України. Робота з картою: Спостереження: Робота на місцевості: Проектна діяльність: Робота в групі для розв'язання проблем: Робота спільно з батьками: Робота в команді: Робота з інформацією: Робота з підручником: Робота з додатковою літературою: із книгами, присвяченими чорноморським дельфінам; з'ясуй, на які категорії в геології поділяють корисні копалини за запасами. Робота з ІКТ: Розв'язування задач: Екскурсії: - до природно-заповідних об'єктів своєї місцевості.
2	Учень/учениця: використовує карту як джерело інформації [6 ПРО 2.1.1]; використовує уявлення	Тема 2. Природні ресурси як чинник суспільного розвитку. Природно-заповідний фонд України.	Дискусія: Дослідження: на тему «Раціональне використання

про взаємозв'язки географічних об'єктів і явищ для розв'язання запропонованої навчальної/життєвої проблеми [6 ПРО 2.1.1-1]; <i>досліджує</i> географічні об'єкти та явища самостійно / в групі за складеним планом [9 ПРО 1.4.1-1]; <i>установлює</i> причиново-наслідкові зв'язки між явищами і процесами та їх наслідками [9 ПРО 3.3.1-1]; <i>визначає</i> самостійно / в групі протиріччя в пізнавальній ситуації [9 ПРО 4.2.1-1]; <i>розрізняє</i> найважливіші ознаки підзолистих, сірих лісових, каштанових ґрунтів та чорноземів, вказує їх розташування на карті та оцінює сільськогосподарську придатність [9 ПРО 3.2.1-3]; <i>показує</i> взаємозв'язок між елементами географічного середовища на основі проведених спостережень у вибраному місці [6 ПРО 1.4.2]; <i>проектує</i> власну діяльність на основі спостережень географічного середовища [6 ПРО 2.1.2]; <i>презентує</i> в будь-якій формі природні переваги свого регіону [6 ПРО 1.5.3]; <i>визначає</i> вплив родючості ґрунтів на сільськогосподарську діяльність [9 ПРО 2.1.1]; <i>оцінює</i> роль рослинних і тваринних ресурсів у господарській діяльності, можливості використання в різних регіонах України [9 ПРО 4.1.1-3]; <i>усвідомлює</i> наслідки впливу людської діяльності на тваринний світ України та своєї місцевості та необхідність збереження та відновлення рослинності [9 ПРО 1.6.1-5]; <i>оцінює</i> можливість використання кліматичних ресурсів у різних сферах господарської діяльності в Україні та у побуті [9 ПРО 4.1.1-3]; <i>усвідомлює</i> наслідки впливу людської діяльності на тваринний світ України та своєї місцевості [9 ПРО 1.6.1-5];	Національна екологічна мережа. Категорії територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. Категорії територій та об'єктів природно-заповідного фонду України.	природних ресурсів та охорона довкілля». Проектування дослідження: на тему «Пройдемо із друзями екостежкою або туристичним маршрутом об'єктом ПЗФ» (за вибором учня/учениці). Дослідницький практикум: Моделювання: Користування вимірювальними приладами/моделями: Практичні роботи: на контурну карту України нанести біосферні заповідники, природні заповідники та національні природні парки; на контурну карту своєї області (АРК) нанести найвідоміші заказники, пам'ятки природи, дендрологічні парки, а також ботанічні сади і зоологічні парки (якщо є такі). Робота з картою: Спостереження: Робота на місцевості: Проектна діяльність: Робота в групі для розв'язання проблем: Робота спільно з батьками: Робота в команді: Робота з інформацією: Робота з підручником: Робота з додатковою літературою: Робота з ІКТ: Розв'язування задач: обрахування екологічного сліду. Екскурсії: - екостежкою або туристичним маршрутом об'єктом природно-заповідного фонду України.
--	---	--

	аналізує природно-ресурсний потенціал у різних регіонах України [9 ПРО 2.1.1-1]; оцінює переваги створення національної екологічної мережі [9 ПРО 4.5.1-2].		
12	РОЗДІЛ IV. НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ТА СВІТУ		
7	Учень/учениця: називає кількість населення світу та в Україні; найбільші країни за кількістю населення [6 ГО 2.1.1-3]; розуміє поняття «природний рух населення», «природний приріст населення», «демографічний вибух», «демографічна криза», «демографічна політика», «еміграція», «іміграція» [6 ГО 2.1.1-3]; пояснює демографічну ситуацію, що склалася в різних регіонах України [9 ПРО 3.1.1-1]; визначає показники народжуваності, смертності, природного й механічного руху, частки жінок і чоловіків, окремих вікових груп у структурі населення країни (регіону) [9 ГО 2.1.1]; показує на карті і називає регіони світу, країни, області в Україні з найбільшою і найменшою кількістю населення, природним приростом, країни з найбільш численною українською діаспорою [6 ГО 2.1.1-3]; знаходить інформацію з різних джерел, що характеризує населення світу й окремих країн, України та її областей; аналізує статеві-вікові піраміди України та країн світу (на вибір) [9 ПРО 2.1.1-1]; характеризує демографічні показники населення країни за сукупністю картографічних і статистичних матеріалів, механічний рух населення в Україні [9 ПРО 3.1.1-1]; оцінює важливість знань про демографічні процеси для соціально-економічного розвитку України та країн світу [9 ПРО 3.4.1-2];	Тема 1. Демографічні процеси та статеві-віковий склад населення світу та України Кількість населення в світі та Україні. Чинники, що впливають на кількість населення: природний рух, міграції. Статеві-віковий склад населення світу й України. Тривалість життя населення. Зміна кількості населення в світі та Україні. Регіональні відмінності демографічних процесів. Демографічна політика. Механічний рух населення: причини і види міграцій, основні напрямки міграційних потоків у світі та Україні. Українська діаспора. Міграційна політика. Етноси. Найпоширеніші мовні сім'ї. Однонаціональні та багтонаціональні країни. Національний склад населення України: особливості та регіональні відмінності. Національні меншини та етнічні групи, основні райони їх розселення. Релігія як явище культури. Світові релігії. Найпоширеніші релігійні конфесії в Україні.	Дискусія: Дослідження: на тему «Мій родовід». Проектування дослідження: Випереджаюче завдання на 31 травня – географічний конкурс медіапрезентацій «25 унікальних куточків України, створених людиною». Наприклад, кар'єри, шахти, мости, ставки, водосховища, канали, ботанічні пам'ятки і сади, зоологічні парки, агроландшафти, парки, населенні пункти, споруди, комплекси (ансамблі), визначні місця тощо. Вибираємо один (1) об'єкт! Дослідницький практикум: Моделювання: Користування вимірювальними приладами/моделями: Атлас «Українці. Східна діаспора». Практичні роботи: № План характеристики населення країни-місця перебування. Робота з картою: Спостереження: Робота на місцевості: Проектна діяльність: Робота в групі для розв'язання проблем: Робота спільно з батьками: Робота в команді: вивчити на пам'ять назви і центри адміністративних одиниць України. Робота з інформацією: Робота з підручником: Робота з додатковою літературою: Робота з ІКТ: Розв'язування задач: Екскурсії:

	усвідомлює необхідність дотримання здорового способу життя [9 ПРО 3.3.2 - 2].		
5	Учень/учениця: називає середній показник густоти населення в Україні та визначає найбільш (найменш) густозаселені країни світу [6 ПРО 2.1.1-3]; розуміє поняття «урбанізація», «субурбанізація», «агломерація», «мегалополіс», «мегаполіс» [6 ПРО 2.1.1-3]; визначає показники урбанізованості території [9 ПРО 2.1.1]; показує на карті і називає регіони світу, країни, області в Україні з найбільшою і найменшою густотою населення та рівнем урбанізації, найбільші агломерації, світові міста, найбільші міста в Україні [6 ПРО 2.1.1-3]; знаходить у різних джерелах інформацію, що характеризує особливості розселення населення в світі й окремих країнах, Україні та окремих її областях [9 ПРО 3.1.1-1]; розрізняє міські і сільські населені пункти, типи міст за людністю і функціями, місто, агломерація, мегаполіс й мегалополіс, темп і рівень урбанізації [9 ПРО 3.2.1-3]; порівнює рівень і темпи урбанізації в Україні і світі; оцінює важливість знань про особливості розселення населення [9 ПРО 4.1.1-3]; усвідомлює взаємозв'язок між густотою населення та геоекологічною ситуацією [9 ПРО 1.6.1-5]; оцінює і пояснює вплив природних, демографічних і соціально-економічних чинників на територіальні відмінності густоти населення [9 ПРО 4.1.1-3]; називає кількість трудових ресурсів в Україні [6 ПРО 2.1.1-3]; розуміє поняття «трудові ресурси», «економічно активне населення», «зайнятість населення» [6 ПРО 2.1.1-3]; пояснює причини безробіття [9 ПРО 3.1.1-1];	Тема 2. Розселення і зайнятість населення в світі та Україні Густота населення. Територіальні відмінності густоти населення в світі й Україні. Міські і сільські населені пункти. Критерії їх розмежування в Україні та країнах світу. Класифікація міст за кількістю населення та функціями. Міське і сільське населення. Урбанізація, причини, що її зумовлюють. Міські агломерації. Мегаполіси. Світові міста. Відмінності в рівнях і темпах урбанізації в Україні і світі. Субурбанізація. Хибна урбанізація. Трудові ресурси. Кількість і якість трудових ресурсів. Економічно активне населення. Зайнятість населення. Проблеми зайнятості населення.	Дискусія: Дослідження: Проектування дослідження: Дослідницький практикум: Моделювання: Користування вимірювальними приладами/моделями: Практичні роботи: Робота з картою: Спостереження: Робота на місцевості: Проектна діяльність: Робота в групі для розв'язання проблем: Робота спільно з батьками: написати географічний твір на тему «За що я люблю рідне місто/село». Робота в команді: Робота з інформацією: Робота з підручником: Робота з додатковою літературою: Робота з ІКТ: Розв'язування задач: Екскурсії: - історичним центром та околицями рідного міста або села; - об'єктами природи своєї місцевості.

	<i>визначає</i> показники безробіття [9 ГЮ 2.1.1]; <i>показує</i> на карті і <i>називає</i> області в Україні з найбільшою і найменшою кількістю трудових ресурсів [6 ГЮ 2.1.1-3]; <i>знаходить</i> у різних джерелах інформацію про проблеми зайнятості населення світу, окремих країн, України та її областей [9 ПРО 3.1.1-1]; <i>характеризує</i> кількість і якість трудових ресурсів окремих країн та України [9 ПРО 3.1.1-1]; <i>порівнює</i> структуру зайнятості населення в окремих країнах і Україні [9 ПРО 4.1.1-3]; <i>усвідомлює</i> важливість знань про трудові ресурси і зайнятість населення для соціально-економічного розвитку країни [9 ПРО 1.6.1-5].		
6	РОЗДІЛ IV. ПРОСТІР – ТЕРИТОРІЯ – ДЕРЖАВА		
2	Учень/учениця: <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки географічних об'єктів і явищ для розв'язання життєвої запропонованої проблеми [6 ПРО 2.1.1-1]; <i>описує</i> адміністративно-територіальний устрій України [9 ПРО 2.2.1-1]; <i>характеризує</i> властивості об'єктів дослідження, використовуючи відповідну географічну термінологію [6 ПРО 3.1.1-2]; <i>вказує</i> крайні точки України і пояснює наслідки широтного розташування площі країни [9 ПРО 3.1.1-1]; <i>показує</i> на карті кордони (включаючи морські) [6 ГЮ 2.1.2]; <i>наводить приклади</i> та <i>показує</i> на карті назв областей та їх центрів і <i>показує</i> їх на карті <i>показує</i> на карті суходільні і морські кордони, крайні точки України, країни-сусіди України; географічні центри України; географічний центр Європи в Україні [6 ГЮ 2.1.2];	Тема 1. Українська держава. Географічні відомості про Україну в минулому та сучасні географічні дослідження її території. Перші географічні відомості про українські землі. Дослідження: Геродота, Ібн Баттути, Аль-Масуді, Ібн-Русте, Аль-Бекрі, Ібн-Хордадбех, Аль-Балхі, Аль-Істахрі, Ібн-Хаукаль, Ібн-Фадлан, Аль-Джайхані. Українські вчені-дослідники у галузі суспільної та фізичної географії. Дослідження: П. Чубинського, П. Тутковського, С. Рудницького, В. Вернадського, К. Воблого, Ю. Липи, В. Кубійовича. Сучасні географічні дослідження.	Дискусія: в чому схожість описів Геродота із сучасними умовами на території України. Дослідження: які відомості географічного змісту є у літописах часів Київської Русі. Проектування дослідження: на тему «Історія утворення Українського географічного товариства». Дослідницький практикум: Моделювання: Користування вимірювальними приладами/моделями: Google Maps, онлайн-сервісами, які дозволяють порівняти реальні розміри країн. Практичні роботи: Робота з картою: Спостереження: Робота на місцевості: Проектна діяльність: презентуйте ідеї найвідоміших українських вчених, що досліджували питання фізичної та суспільної географії. Робота в групі для розв'язання проблем: Робота спільно з батьками: Робота в команді: Робота з інформацією: результати етнографічно-статистичних експедицій другої пол. XIX ст.; в

	<i>пояснює</i> особливості сучасного адміністративно-територіального устрою України [9 ПРО 3.1.1-1]; <i>визначає</i> територію, що ототожнюється з поняттям «мала батьківщина» [6 ГЮ 2.1.1-3]; <i>усвідомлює</i> роль кордонів для безпеки держави [9 ПРО 1.6.1-5].		яких галузях науки і чим відомий Володимир Вернадський. Робота з підручником: роботи Степана Рудницького – основоположника української географії. Робота з додатковою літературою: про найцінніші картографічні дослідження зроблені Гійомом де Бопланом у XVI–XVII ст. Робота з ІКТ: Розв’язування задач: Екскурсії:
4	Учень/учениця: <i>бере</i> активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії [6 ПРО 4.4.2-2]; <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв’язки об’єктів і явищ для розв’язання запропонованої навчальної проблеми [6 ПРО 2.1.1-1]; <i>характеризує</i> властивості об’єктів дослідження, використовуючи відповідну наукову термінологію [6 ПРО 3.1.1-2]; <i>пояснює</i> відмінність між поняттями «країна», «державна», «залежна територія» [9 ПРО 3.1.1-1]; <i>оцінює</i> вплив географічного положення країни на її соціально – економічний розвиток [9 ПРО 4.5.1-2]; <i>оцінює</i> географічне положення окремих держав та України [9 ПРО 4.5.1-2].	Тема 2. Політична карта світу. Територіальні принципи організації держави. Конфлікти та війни: сепаратистські теннеції, етнічні конфлікти, прикордонні протиріччя, міжконфесійні сутички, громадянські та гібридні війни. Державний кордон України. Делімітація морського шельфу.	Дискусія: делімітації морського шельфу Азовського і Чорного морів. Дослідження: на теми «Наслідки падіння Берлінської стіни 1989 року», «Наслідки розпаду колишнього Радянського Союзу» Проектування дослідження: на тему «Європейська модель об’єднання держав на європейському континенті» Дослідницький практикум: Моделювання: відносин України з Європейським Союзом. Користування вимірювальними приладами/моделями: скретч картами України та світу, інтерактивною картою світу для планування подорожей за кордон, звуковою картою світу. Практичні роботи: Робота з картою: політичний розподіл світу за тематичною картою світу. Спостереження: Робота на місцевості: Проектна діяльність: Робота в групі для розв’язання проблем: Робота спільно з батьками: Робота в команді: Робота з інформацією: перегляд відео «Як змінювалась карта Європи за 1000 років». Робота з підручником: Робота з додатковою літературою: розмежування територіальних вод і морського шельфу України та Румунії. Робота з ІКТ: Розв’язування задач: Екскурсії: екскурсія «0 кілометр».

9 клас

(35 годин, 1 година на тиждень)

К-сть годин	Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності
2	Учень/учениця: використовує карту як джерело інформації; [9 ГІО 2.1.1-4] логічно структурує власне повідомлення; розуміє важливість знань з суспільної географії у розв'язанні актуальних навчальних та життєвих проблем; [9 ГІО 3.3.2-1] аналізує і систематизує самостійно опрацьовану інформацію географічного змісту, здобуту з різних джерел; [9 ІФО 2.4.3-5], [9 ГІО 3.1.2-1] логічно структурує власне повідомлення. [9 МОВ 1.6.1-1]	Вступ. Суспільна географія Кarti суспільних явищ та процесів як інструмент опрацювання даних та отримання нової інформації. Способи зображення об'єктів на картах суспільних явищ.	Робота з інформацією: Використання карт суспільних явищ для вирішення навчальних проблем. ❖ Використовуючи Timemaps – інтерактивний історичний атлас світу подивіться як змінювались межі країн і які держави виникали на певних територіях упродовж історичних епох.
8 РОЗДІЛ І. НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ І СВІТУ			
2	Учень/учениця: використовує карту як джерело інформації; логічно структурує власне повідомлення; [9 ГІО 2.1.1-3] пропонує правила взаємодії в групі і дотримується їх; [9 МОВ 1.8.3-1], [9 ГІО 2.1.1-4] бере участь у прийнятті спільних рішень; [9 ТЕО 1.1.1-2] пояснює демографічну ситуацію, що склалася в різних регіонах України; [9 ПРО 1.1.1-2], [9 МОВ 1.6.1-2] визначає показники народжуваності, смертності, природного й механічного руху, частки жінок і чоловіків у структурі населення країни (регіону); [9 ПРО 1.1.1-2], [9 МАО 1.2.2-1] показує на карті і називає країни, області в Україні з найбільшою і найменшою кількістю населення, природним приростом, країни з найбільш численною українською діаспорою; [9 ГІО 2.1.1-4] знаходить інформацію з різних джерел, що характеризує населення світу й окремих країн, України та її областей; [9 ІФО 1.1.1] аналізує статеві-вікові піраміди України та країн світу (на вибір); [9 ГІО 2.2.2-2] оцінює важливість знань про демографічні процеси для соціально-економічного розвитку України та країн світу; представляє основні риси	Тема 1. Демографічні процеси Чисельність населення. Природний рух населення: показники, чинники змінюваності й смертності, просторові відмінності. Міграції: показники, чинники, напрямки. Статеві-віковий склад населення, його просторові відмінності. Демографічна політика. Міграційна політика.	Дослідження: Взаємозв'язок показників природного приросту й економічного розвитку країн. Де працюють трудові мігранти з України? Робота з інформацією: Визначення регіонів світу з найбільшою українською діаспорою. ❖ Дізнайтеся про Організацію «Світовий конгрес українців» та програми підтримки наших співгромадян усього світу. Робота у групі для розв'язання проблем: Дискусія: які чинники найбільше впливають на народжуваність і смертність населення? Як зупинити демографічну кризу/ демографічний вибух в країні? Старіння населення: причини, наслідки, способи впливу. Проектна діяльність: Як поліпшити демографічну ситуацію у своїй місцевості? Практичні роботи: Аналіз статеві-вікових пірамід країн з різною демографічною ситуацією. Аналіз просторових відмінностей природного приросту населення в

	демографічної структури населення та господарської діяльності регіону (за статистичними даними та тематичними картами); [9 ГІО 2.1.1-4] розуміє зміст понять «демографія», «природний приріст», «демографічний вибух», «демографічна криза», «міграція», «демографічна політика», «міграційна політика»; [6 ГІО 3.2.1-3] показує на карті найбільші за людністю країни, приклади регіонів і країн з демографічною кризою і демографічним вибухом, напрямки міграцій населення у світі; [9 ГІО 2.1.1-4] використовує карти, статистичні таблиці як джерело інформації; [9 ГІО 2.1.1-4] використовує картографічні і статистичні онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для організації власних географічних досліджень; [9 ІФО 2.4.3-4] логічно структурує власне повідомлення; [9 МОВ 1.6.1-1] співвідносить дані карти, статистичного довідника, підручника з власним досвідом; пояснює з допомогою вчителя чи інших осіб перебіг демографічних процесів у світі, в Україні, своїй місцевості; [9 ПРО 2.2.1-1] пропонує правила взаємодії в групі і дотримується їх; бере участь у прийнятті спільних рішень. [9 ГІО 1.2.2-2]		Україні, регіонах світу за картами, статистичною інформацією. Розв'язування задач: Визначення показників природного приросту, сальдо міграцій. ❖ Визначити відповідні показники Ви зможете скориставшись онлайн калькулятором для демографічних розрахунків <i>World Population Clock: 8.2 Billion People</i>
2	Учень/учениця: знаходить у різних джерелах інформацію, що характеризує особливості розселення населення в окремих країнах та Україні; [9 ІФО 1.3.1-3], [9 ГІО 3.1.2-1] розрізняє міські і сільські населені пункти; порівнює рівень урбанізації в Україні і світі; усвідомлює взаємозв'язок між густотою населення та геоекологічною ситуацією; [9 ГІО 2.2.2-3] показує на карті і називає регіони світу, країни, області в Україні з найбільшою і найменшою густотою населення та рівнем урбанізації, світові міста, найбільші міста в Україні; [9 ГІО 2.1.1-3] визначає показники урбанізованості території; [9 ГІО 6.2.1-5] оцінює і пояснює вплив природних, демографічних і соціально-економічних чинників на територіальні відмінності густоти населення; [9 ПРО 1.1.1-2], [9 ГІО 5.3.1-1] розуміє зміст понять «розселення», «місто», «агломерація», «мегалополіс», «міграція», «демографічна політика», «міграційна політика»; [6 ГІО 3.2.1-3] показує на карті приклади регіонів/ країн з високою і низькою густотою населення, різним рівнем і темпом	Тема 2. Розселення Густота населення. Типи населених пунктів. Урбанізація.	Дослідження: Як впливають на розселення населення в світі природні й соціально-економічні чинники? Чому відрізняються темпи й рівні урбанізації в різних країнах? Де сформувалися мегалополіси? Як функціонує агломерація? Аналіз відмінностей в інтенсивності процесу урбанізації в різних регіонах країни. Робота у групі для розв'язання проблем: Великі та малі міста: проблеми й способи їх вирішення. Практичні роботи: Порівняння рейтингів міст-мільйонників та міських агломерацій за людністю. Розв'язування задач: Визначення темпів урбанізації та рівня урбанізованості території. ❖ Для визначення густоти населення, темпів урбанізації та рівня урбанізованості скористайтеся сервісом Gapminder Tools

	урбанізації, мегалополісів, міст-мільйонників у світі, агломерацій в Україні; [9 ГІО 2.1.1-2] використовує карти, статистичні таблиці як джерело інформації; [9 ІФО 1.3.1-3] використовує картографічні і статистичні онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для організації власних географічних досліджень; [9 ГІО 2.1.1-2] логічно структурує власне повідомлення; співвідносить дані карти, статистичного довідника, підручника з власним досвідом; [9 МОВ 1.6.1-1] пояснює з допомогою вчителя чи інших осіб перебіг процесу урбанізації у світі, в Україні, своїй місцевості; [9 ГІО 1.2.3-3] бере участь у прийнятті спільних рішень. [9 ГІО 6.2.1-6]		Сервіс дозволяє створювати інтерактивні графіки, які показують динаміку різних показників, зокрема урбанізації, за певний період.
2	Учень/учениця: характеризує національний склад населення України за сукупністю картографічних і статистичних матеріалів; [9 ГІО 2.1.1-3] порівнює етнічний склад населення регіонів України; [9 ГІО 5.3.1-1] показує на карті і називає однопонаціональні й багатонаціональні країни, райони розселення національних меншин в Україні; [9 ГІО 2.1.1-3] знаходить у різних джерелах інформацію, що характеризує етнічний та релігійний склад населення України й окремих країн; [9 ІФО 1.2.2], [9 ГІО 3.1.2-1] усвідомлює важливість толерантного ставлення до представників інших етносів, національностей; [9 ГІО 3.1.2-1] характеризує найпоширеніші релігійні конфесії в Україні; [9 ГІО 1.1.2-1] оцінює важливість толерантного ставлення до представників інших релігійних громад. [9 ГІО 5.1.3-2]	Тема 3. Етнічний, релігійний склад Розселення народів. Національні меншини та етнічні групи в Україні. Світові релігії. Міжетнічні і міжконфесійні конфлікти.	Робота з інформацією: Корінні народи в Україні. Світові релігії. Робота у групі для розв'язання проблем: Як в унітарній державі гарантувати права національних меншин? ❖ Зрозуміти релігійні зміни та їх вплив на суспільства в усьому світі. Вам допоможе Глобальний проект релігійного майбутнього Pew-Templeton
2	Учень/учениця: визначає показники безробіття; [9 МАО 2.1.1-1] показує на карті і називає області в Україні з найбільшою і найменшою кількістю трудових ресурсів; [9 ГІО 2.1.1-2] знаходить у різних джерелах інформацію про проблеми зайнятості населення світу, окремих країн та України; [9 ТЕО 1.1.1-1] усвідомлює важливість знань про трудові ресурси і зайнятість населення для соціально-економічного розвитку країни. [9 ГІО 6.2.1-6]	Тема 4. Трудові ресурси Працевдатне населення: кількісні і якісні показники. Грамотність, освіченість населення. Безробіття.	Дослідження: Обговорення наслідків та методів попередження безробіття в Україні (за статистичними даними). Просторові відмінності кількості трудових ресурсів в Україні. Проектна діяльність: Характеристика структури зайнятості населення України порівняно з окремими країнами Європи. Практичні роботи: Порівняльна характеристика трудових ресурсів України й однієї з країн Європи. Розв'язування задач: Визначення частки зайнятих і безробітних.

			❖ Для порівняльної характеристики трудових ресурсів України та однієї з країн Європи можна скористатися сервісом Eurostat , що надає детальні статистичні дані про ринок праці, включаючи показники зайнятості, безробіття, освітнього рівня, вікової структури робочої сили в країнах Європейського Союзу. Потрібно вибрати країну для порівняння з Україною і завантажити відповідні дані.
12 РОЗДІЛ II. НАЦІОНАЛЬНА І СВІТОВА ЕКОНОМІКА			
2	Учень/учениця: розуміє зміст понять «вид економічної діяльності», «товар», «послуга», «сектор економіки», «національна економіка», «глобальна економіка», «міжнародний поділ праці», «глобалізація», «транснаціональна корпорація», «чинник спеціалізації країни», «валовий внутрішній продукт», «індекс людського розвитку»; [6 ГЮ 3.2.1-3] розрізняє чинники розвитку й розміщення виробництв товарів і послуг; [9 ГЮ 2.2.2-2] уміє знаходити інформацію про економіку світу й країн в географічному атласі, статистичних довідкових матеріалах; [9 ГЮ 2.2.2-2] виявляє самостійно/ за допомогою вчителя взаємозв'язок між рівнем економічного розвитку країни та структурою зайнятості населення. [9 ПРО 1.1.1-2], [9 ГЮ 1.2.2-2]	Тема 1. Економіка Види економічної діяльності та сектори. Національна економіка. Чинники спеціалізації країн. Міжнародний поділ праці. Глобалізація і формування світового господарства. Типізація країн світу за рівнем економічного розвитку. Індекс людського розвитку. Картографічні та статистичні методи дослідження глобальної, регіональної та національної економіки.	Робота з інформацією: Що таке КВЕД і як з ним працювати? Рейтинги країн за обсягом ВВП та ІЛР: джерела інформації, причини розбіжностей. Практичні роботи: Групування країн за показниками обсягів виробництва товарів і послуг, структурою виробництва і зайнятості населення. Користування моделями: Характеристика країни за секторальною структурою її економіки. ❖ Дані про ІЛР для всіх країн Ви можете знайти на сайті United Nations Development Programme (UNDP) можна. Також Ви можете завантажити звіти та використовувати інтерактивні інструменти для порівняння ІЛР між країнами.
4	Учень/учениця: показує на карті: країни-лідери за обсягом виробництва зерна, олійних, волокнистих, цукристих культур, м'яса, молока, вовни; основні райони вирощування пшениці, кукурудзи, сояшинику, ріпаку, сої, цукрових буряків в Україні; приклади центрів/районів виробництва цих видів продукції в Україні; виявляє самостійно/ за допомогою вчителя: взаємозв'язок між рівнем економічного розвитку країни та продуктивністю агровиробництва; вплив глобалізації/транснаціоналізації на розвиток і розміщення видобувних виробництв; [9 ГЮ 1.2.2-2]	Тема 2. Просторова організація виробництв первинного сектора економіки Сільське господарство як вид економічної діяльності: чинники розвитку й розміщення, зональність світового сільського господарства. Найбільші країни-виробники зернових, технічних культур.	Дослідження: Як і чому змінювалися упродовж десятиліть обсяги виробництва сільськогосподарської продукції в Україні? Що впливає на спрямування інвестицій транснаціональної корпорації у розроблення родовищ палива/руд у країнах світу? Які країни розробляють родовища мінеральних ресурсів у Світовому океані, в екстремальних кліматичних умовах? Моделювання:

	<i>створює</i> в групі, з допомогою вчителя картосхеми зональної спеціалізації сільського господарства на основі політичної карти світу; [9 ТЕО 1.1.1-1] <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя інформацію про: взаємозв'язки об'єктів і явищ для обґрунтування спеціалізації рослинництва й тваринництва; вибір родовищ мінеральних ресурсів для розроблення; роль виробництв первинного сектора в економіці країни; [9 ГІО 2.2.2-2] <i>характеризує</i> за планом (алгоритмом) з допомогою вчителя сучасну просторову організацію електроенергетики, чорної металургії, металургії алюмінію й міді, хімічних, текстильних, швейних виробництв; [9 ГІО 2.2.2-2] <i>бере активну участь</i> у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії. [9 МОВ 1.6.1-2]	Розміщення в Україні виробництва зернових і технічних культур, картоплі, овочів, фруктів і ягід, продукції тваринництва. Місце України на світових ринках продовольства. Добувна промисловість. Чинники розміщення виробництв, найбільші у світі і в Україні басейни/райони видобування нафти й природного газу, вугілля, руд чорних і кольорових металів. Сучасні тенденції просторової організації виробництв первинного сектора економіки.	Розроблення структури агровиробництва у межах природних зон світу. Користування моделями: Визначення складу груп країн-лідерів за обсягом виробництва видів сільськогосподарської продукції за картосхемою зональної спеціалізації сільського господарства світу. Робота з інформацією: Аналіз тематичних карт і статистичної інформації щодо виробництва сільськогосподарської продукції в регіонах України. Визначення за статистичною інформацією і картами змін у географії вирощування сільськогосподарських культур в Україні під впливом глобального потепління. Інтерпретація статистичних даних для визначення місця України на світових ринках сільськогосподарської продукції, рудної сировини. Аналіз статистичної інформації щодо зміни складу груп країн лідерів з видобування нафти й природного газу. Робота у групі для розв'язання проблем: <i>використовуючи прийоми комунікативної взаємодії.</i> Які напрямки аграрного виробництва в Україні доцільно визначити як пріоритетні? Проектна діяльність: Оптимізування структури посівних площ у своїй місцевості/територіальній громаді. Практичні роботи: Визначення основних зернових і технічних культур, що їх вирощують у помірному й тропічному кліматичних поясах, та обґрунтування встановлених відмінностей ❖ <i>Статистичну інформацією і дані про змін у географії вирощування сільськогосподарських культур в Україні Ви можете знайти на</i>
--	---	--	--

			<u>порталі Міністерства аграрної політики та продовольства України</u>
4	Учень/учениця: <i>аналізує</i> зміст понять «паливно-енергетичний баланс», «металургійний комбінат», «спеціалізація», «кооперування», «комбінування», «транснаціоналізація», «промисловий центр» «промисловий район», «кластер»; [6 ГЮ 3.2.1-3] <i>показує</i> на карті країни-лідери за обсягом виробництва електроенергії, сталі, алюмінію, міді, полімерів, мінеральних добрив, автомобілів, авіакосмічної техніки, електронної продукції, текстилю, одягу, цукру, олії, вершкового масла, приклади центрів/районів виробництва цих видів продукції в Україні; [9 ГЮ 2.2.2-2] <i>виявляє</i> самостійно/ за допомогою вчителя - взаємозв'язок між рівнем економічного розвитку країни та обсягом і структурою виробництва металів, полімерів, ліків, машин і устаткування; [9 ПРО 2.2.1-1], [9 ГЮ 2.2.2-2] - вплив глобалізації/транснаціоналізації на розвиток виробництв вторинного сектора економіки; [9 ПРО 2.2.1-1], [9 ГЮ 1.3.2-3] <i>створює</i> в групі, з допомогою вчителя картосхеми сучасних форм просторової організації виробництв вторинного сектора економіки; <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для обґрунтування рівня розвитку в країнах та місця розташування підприємств вторинного сектора економіки; [9 ГЮ 2.2.2-2] <i>характеризує</i> за планом (алгоритмом) з допомогою вчителя сучасну просторову організацію електроенергетики, чорної металургії, металургії алюмінію й міді, хімічних, текстильних, швейних виробництв. [9 ГЮ 2.3.1]	Тема 3. Просторова організація виробництв вторинного сектора економіки Електроенергетика. Типи електростанцій, основні чинники їх розташування. Найбільші країни-виробники електроенергії в світі. Паливно-енергетичний баланс, найбільші ТЕС, АЕС, ГЕС, ВЕС, СЕС в Україні. Сучасні тенденції розвитку електроенергетики у світі й Україні. Металургійне виробництво. Роль металургії в економіці, технології, чинники розташування підприємств. Найбільші країни-виробники/ТНК чорних і кольорових металів. Глобалізація металургійного виробництва. Виробництво чорних і кольорових металів в Україні. Хімічне виробництво. Значення хімічних виробництв, особливості технологій чинники розміщення. Основні країни-виробники мінеральних добрив, полімерів, ліків. Домінуюльні хімічні виробництва в Україні. Виробництво машин та устаткування. Роль машинобудування, різноманітність підприємств,	Дослідження: Переваги використання вторинної сировини для виробництва металів. Місце України на світових ринках кольорових металів. Україна поміж космічних держав світу. Де пошитий одяг, який купує моя сім'я? Моделювання: Створення картосхем «Автомобілебудування в Україні: центри, кластери»; «Швейні фабрики на карті України». Робота з інформацією: Аналіз діаграм «Структура виробництва електроенергії в країнах світу» Порівняння площі ріллі й обсягу виробництва мінеральних добрив у країнах світу. Аналіз динаміки показників виробництва й експорту насіння олійних культур та олій в Україні. Робота у групі для розв'язання проблем: Транснаціональні корпорації в Україні: позитивні й негативні економічні, соціальні, екологічні наслідки. Розташування фармацевтичного виробництва в Україні: велике, середнє чи мале місто/селище? Дискусії: Металургійний комбінат чи міні-завод з виробництва металу? Малий бізнес у виробництві харчових продуктів: переваги й ризики. Проектна діяльність: Локації ВЕС і СЕС на кліматичній карті України. Кооперування підприємств у своїй громаді. Практичні роботи: Позначення на контурній карті найбільших центрів виробництва транспортних засобів, промислового обладнання, сільськогосподарської техніки,

		спеціалізація та кооперування, чинники розміщення; взаємозв'язок між рівнем економічного розвитку регіону, країни і рівнем розвитку та спеціалізацією машинобудування. Найбільші ТНК і країни-виробники авіакосмічної техніки, легкових автомобілів, морських суден, верстатів, робототехніки, комп'ютерів, смартфонів. Форми суспільної і просторової організації виробництва машинобудівної продукції в Україні в умовах глобалізації. Виробництво тканин, одягу, взуття. Особливості виробничого процесу та чинники розміщення текстильних, швейних, взуттєвих фабрик. Основні країни-виробники тканин, одягу й взуття, сучасні тенденції на глобальних ринках. Розвиток і розташування швейних і взуттєвих виробництв в Україні. Виробництво харчових продуктів. Чинники розташування підприємств, вплив глобалізації та національних традицій, сучасна географія виробництв цукру, олій, вершкового масла у світі й в Україні.	електротехнічної та електронної продукції в Україні. Користування моделями: Ідентифікування форм просторової організації виробництва машинобудівної продукції (райони, кластери, центри тощо) в Україні, своїй місцевості. Екскурсії: Промислове підприємство у своєму місті/селищі/селі. ❖ <i>Картосхему Ви можете створювати онлайн за допомогою сервісу MapChart. Для цього потрібно обрати карту України і виділити регіони, де розташовані основні центри автомобілебудування та/або швейні фабрики.</i>
2	Учень/учениця:	Тема 4. Просторова	Робота з інформацією:

	<i>аналізує</i> зміст понять «світове місто», «фінансовий центр», «офшор», «аутсорсинг»; [9 ГЮ 6.2.1-4] <i>показує на карті:</i> світові міста – найбільші міжнародні фінансові центри (Лондон, Нью-Йорк, Сінгапур, Сянган (Гонконг), Токіо, Шанхай, Мумбаї, Франкфурт-на-Майні тощо); приклади країн-офшорів, країн-лідерів на ринку програмного забезпечення, технополісів і технопарків у країнах світу та в Україні; [9 ГЮ 2.1.1-3] <i>виявляє</i> самостійно/ за допомогою вчителя взаємозв'язок між рівнем економічного розвитку країни і рівнем розвитку економіки і обсягом фінансових послуг у країні; [9 ПРО 1.1.1-2], [9 МАО 2.4.2-2] <i>створює</i> в групі, з допомогою вчителя навчальні моделі «технополіс», «ІТ-кластер», «туристичний кластер»; [9 ПРО 2.2.1-5], [6 ГЮ 3.2.1-3] <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для обґрунтування рівня розвитку в країні та місця розташування транспортних хабів, торговельних центрів, туристичних та ІТ-кластерів, технопарків і технополісів; [9 ПРО 1.1.1-2], [9 ІФО 1.3.1] <i>характеризує</i> за допомогою вчителя просторову організацію транспорту, туризму, комп'ютерного програмування, науки, фінансових послуг як видів економічної діяльності у світі й в Україні. [9 ГЮ 2.1.1-3]	організація виробництв третинного сектора економіки Транспорт. Види транспорту, чинники розвитку, приклади трансконтинентальних магістралей, транспортних хабів. Особливості транспортної системи України. Торгівля. Форми торгівлі, чинники територіальної концентрації. Світовий ринок товарів, його інфраструктура. Сучасні тенденції розвитку торгівлі в Україні. Туризм. Види туризму, чинники й особливості розвитку в регіонах, країнах. Туристичні райони і кластери в Україні. Наука. Роль науки в суспільному розвитку, особливості й форми просторової організації наукових досліджень у світі та в Україні. Фінансові послуги. Види фінансових послуг, фінансові центри, країни-інвестори, країни-офшори. Україна на світовому ринку фінансових послуг. Особливості розташування фінансових установ в Україні. Комп'ютерне програмування. Комп'ютерне програмування як	Аналіз карт транспорту світу й України. Аналіз рейтингів «Найбільші банки світу», «Найбільші товарні й фондові біржі світу», «Найбільші за площею виставкові центри»; Дослідження: Де в Україні функціонують технопарки? Чому в Україні пришвидшено розвивається ІТ-аутсорсинг? Моделювання: Створення просторової моделі (плану, схеми) транспортного хабу, технополісу, ІТ-кластеру, туристичного кластеру; Робота у групі для розв'язання проблем: Як оптимізувати роботу транспорту у своїй громаді? Як поліпшити профіль (спеціалізацію), розміри, розташування закладів торгівлі у своїй місцевості? Проектна діяльність: Розроблення проекту туристичного кластера свого населеного пункту, територіальної громади. Практичні роботи: Позначення на контурній карті трансконтинентальних магістралей, транспортних хабів/найбільших за вантажообігом морських і авіа-портів. Аналіз статистичної інформації щодо міждержавних потоків туристів і доходів від туризму. Екскурсії: Віртуальна екскурсія в один з туристичних районів/кластерів. Дискусії: Переваги й недоліки транзитності транспортної системи України. Технопарк у своїй місцевості: можливості, профіль, проблеми. Користування моделями: Ідентифікування форми просторової організації прикладних наукових досліджень в Україні, своїй місцевості (технополіс, технопарк, інноваційний парк, інкубатор, університетське містечко тощо). ❖ Здійснити віртуальну екскурсію Ви можете за допомогою сервісу 360Cities, який пропонує високоякісні 360-градусні панорами з різних міст і
--	---	---	---

		вид економічної діяльності. Країни-лідери на світовому ринку ІТ-послуг, аутсорсинг інформаційних технологій. ІТ-кластери в Україні. Створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям.	туристичних місць. Можна знайти панорами з туристичних районів України і здійснити віртуальну екскурсію.
12	РОЗДІЛ III. РЕГІОНИ І КРАЇНИ		
2	Учень/учениця: створює з допомогою вчителя навчальну картографічну модель регіонального поділу світу; [9 ПРО 2.2.1-5] використовує з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для обґрунтування поділу регіону на субрегіони на прикладі Європи; [9 ПРО 2.2.1-1], [9 ГІО 2.1.1-4] розпізнає з допомогою вчителя місце України на карті субрегіонів та геополітичній карті світу [9 ГІО 1.3.2-3]	Тема 1. Регіони світу Регіони і субрегіони світу (за класифікацією ООН). Геополітична карта світу. Центри сили. Місце України в геополітичному просторі.	Робота з інформацією: Політична карта світу: регіони і субрегіони світу за класифікацією ООН. Практична робота: Позначення на контурній карті регіонів і субрегіонів світу. Користування моделями: Аналіз геополітичної карти світу, оцінка місця України на ній. ❖ На ресурсі World Atlas можна знайти карти, що відповідають класифікації ООН, або використовувати ресурси для створення власних карт
2	Учень/учениця: створює в групі, за допомогою вчителя навчальну модель «економічна карта-мозаїка Америки»; [9 ІФО 1.3.1] використовує самостійно або за допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для оцінювання впливу постіндустріального (інформаційного) суспільства на якість життя людини; [9 ГІО 1.1.2-1] характеризує за допомогою вчителя національну економіку США. [9 ГІО 6.3.1-4]	Тема 2. Америка Політична карта регіону. Особливості структури національних економік Північної і Латинської Америки	Робота з інформацією: Аналіз текстової, числової інформації: основні експортні товари/послуги країн Америки. Аналіз статистичної інформації: зміна частки США у валовому продукті світу в ХХІ ст. Практичні роботи: Групування країн Америки за ІЛР. Порівняння секторальної структури національних економік країн Америки. Проектна діяльність: США – лідер світової економіки. Дослідження: Як функціонує ТНК (на прикладі однієї з американських корпорацій)? Наука у США як пріоритетний вид економічної діяльності та чинник розвитку країни. Досвід реалізації урядом США політики збалансованого (сталого) розвитку. Моделювання:

			Створення навчальної моделі «економічна карта-мозаїка Америки». Екскурсії: Віртуальна (використання картографічних онлайн-сервісів та онлайн-ресурсів) екскурсія одним з великих міст/ малих міст/ технопарків США. Віртуальна екскурсія національними парками США. ❖ Відвідати один з технопарків США Ви можете на офіційному сайті Research Triangle Park
2	Учень/учениця: <i>створює</i> самостійно / в групі, з допомогою вчителя чи інших осіб матеріальні навчальні моделі для дослідження; [9 ІФО 1.3.1] <i>бере активну участь</i> у комунікації в процесі розроблення проєкту створення спільного підприємства; [9 МОВ 1.5.1-6], [9 ГІО 6.2.1-4] <i>презентує</i> результати досліджень; [9 ПРО 2.2.1-3], [9 ІФО 2.4.2] <i>використовує</i> уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для обґрунтування конкурентних переваг азійських країн на світових ринках товарів і послуг; [9 ПРО 2.2.1-1], [9 ГІО 3.3.2-1] <i>характеризує</i> за допомогою вчителя національні економіки Японії, Китаю, Індії, Республіки Корея. [9 ГІО 6.3.1-4]	Тема 3. Азія Особливості соціально-економічного розвитку субрегіонів і країн Азії.	Робота з інформацією: Визначення за даними Державної служби статистики України провідних країн Азії в експорті й імпорті товарів і послуг, надходженні прямих іноземних інвестицій. Дослідження: Як конкурують в Україні виробники автомобілів/смартфонів/комп'ютерної техніки з Японії, Китаю і США? Трудові ресурси Індії: контрасти якості, продуктивності. Практичні роботи: Визначення за економічними картами шкільного атласу видів економічної діяльності, які сконцентровано в Західній, Північній, Східній Азії. Робота у групі для розв'язання проблем: Теплова енергетика країн Азії: вплив на глобальне потепління. Проектна діяльність (за вибором): Японія - економіка знань і традицій. Китай – друга економіка світу. Індія – країна великих можливостей і контрастів. Республіка Корея – шлях розвинутої країни. Створюємо спільне українсько-китайське/ українсько-японське/ українсько-індійське/ українсько-корейське (на вибір) підприємство (вид діяльності, продукція, переваги розташування в Україні, у своєму регіоні).

			Користування моделями: Модель південнокорейського економічного дива: досвід для України. Розв'язування задач: Визначення вартості перельоту з України до Японії через авіахаби країн Азії з використанням онлайн-сервісів та онлайн-ресурсів. ❖ Для створення моделі спільного підприємства Ви можете використати сервіс Miro. Онлайн-дошка для спільної роботи дозволяє створювати різні види візуалізацій, таких як бізнес-моделі, карти процесів, планування та ідеї.
2	Учень/учениця: <i>створює</i> самостійно / в групі, з допомогою вчителя модель структури економіки однієї з найменш розвинених країн і однієї з країн, що демонструє високі темпи суспільного розвитку (схеми, картосхеми); <i>бере активну участь</i> у комунікації в процесі пошуку способів вирішення демографічної, продовольчої проблем у країнах Африки; [9 ГІО 6.2.1-4] <i>презентує</i> приклади власного досвіду придбання, споживання/використання товарів, послуг з країн Африки; [9 ПРО 1.5.4] <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для обґрунтування причин і наслідків моноспеціалізації, багатокладності країн Африки; [9 ГІО 1.1.2-1] <i>характеризує</i> з допомогою вчителя населення й економіку країни, що розвивається; [9 ПРО 1.4.2-1] <i>презентує, обговорює</i> можливості для розвитку українського бізнесу в країнах Африки, оцінює конкурентні переваги. [9 ПРО 2.2.1-3], [9 ГІО 1.3.2-3],	Тема 4. Африка Різноманітність, багатокладність, моноспеціалізація національних економік.	Дослідження: Неоднорідна Африка: пояси розвитку і зони відчаю. Чому зростання економіки мало впливає на доходи населення в країнах Африки? Робота з інформацією: Аналіз інформації про ВВП і ВВП на 1 особу в країнах Африки. Африка – регіон протистояння економічних інтересів країн Азії Європи, Америки (Китаю, Індії, Туреччини, Росії, Євросоюзу, США та ін.) Робота у групі для розв'язання проблем: Як подолати демографічну й продовольчу проблем в країнах Африки? Проектна діяльність: Ангола: багата країна, бідний народ Українська присутність в Африці – спосіб реалізації потенціалу України, підвищення її конкурентоспроможності. Практичні роботи: Групування країн Африки за моноспеціалізацією виробництва первинного сектора економіки. ❖ Дані для проектної діяльності Ви можете знайти на сайтах Програми розвитку ООН (UNDP), International Crisis Group тощо.
4	Учень/учениця: <i>створює</i> самостійно / в групі, з допомогою вчителя модель просторової організації виду економічної діяльності в Україні (картосхему); [9 ТЕО 1.1.5-1] <i>бере активну участь</i> у комунікації в процесі вирішення проблеми призупинення трудової міграції з України в країни Європи; [9 МОВ 1.7.1-1] <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для	Тема 5. Європа Типи країн. Інтеграційні та дезинтеграційні процеси. Сучасні тенденції суспільного розвитку економічно розвинених країн. Україна: сучасні риси	Дослідження: Як живе пересічний європеець (якість життя, цінності)? Як змінилася Польща після вступу до ЄС? Робота з інформацією: Аналіз статистичних даних щодо структури та географії експорту товарів і послуг з України. Робота у групі для розв'язання проблем: Як призупинити трудову міграцію з України?

	визначення пріоритетних напрямів розвитку економіки в Україні, участі в інтеграційних процесах; [9 ГІО 1.3.2-3] <i>характеризує</i> з допомогою вчителя тенденції суспільного розвитку Європи, населення й господарство Німеччини, Польщі, України, використовуючи відповідну наукову термінологію; <i>прогнозує</i> перспективи розширення економічних зв'язків України з країнами Європи в рамках набуття членства в Європейському Союзі. [9 ГІО 1.1.2-1]	суспільства й економіки. Прояви сепаратизму та військової агресії.	Проектна діяльність: Німеччина – економічний «двигун» Європейського Союзу. Польща: самобутність країни в європейській сім'ї. Пріоритетні напрями розвитку підприємництва (напрями розвитку економіки) в Україні. Як сформулювати в Україні «економіку знань»? Практичні роботи: Позначення на контурній карті країн ЄС. Складання й аналіз картосхеми одного з видів економічної діяльності в Україні («ІТ-кластери», «Туристичні кластери», «Центри фармацевтичного виробництва» тощо) Екскурсії: Віртуальна/реальна екскурсія на одне з підприємств в Україні з інноваційними технологіями виробництва. ❖ Скласти й зробити аналіз картосхеми Ви можете за допомогою Google My Maps. Це інструмент, який дозволяє створювати власні карти з додаванням маркерів, ліній та зон. Ви можете розміщувати інформацію про різні ІТ-кластери на карті та додавати до них деталі.
2		Резерв часу	

ПРИКІНЦЕВА ЧАСТИНА

Методичні рекомендації щодо особливостей організації оцінювання з цього навчального предмета

Вивчення курсу «Географія» в закладі загальної середньої освіти передбачає такі види оцінювання: поточне, формувальне та підсумкове оцінювання відповідно пункту 27 зазначеного у Державному стандарті базової середньої освіти. У змісті навчання повинні бути представлені різні види знань і вмінь контрольно-оцінювальної діяльності: основні поняття і терміни, в яких виражається наукове знання і формується думка, факти, які відображають реальну дійсність і на яких будується обґрунтування законів науки, географічні закономірності (закони природи), розкривають сутність явищ і закономірні зв'язки між ними, наукові теорії, містять систему наукових знань про певні об'єкти дійсності, знання про способи діяльності у тій або іншій області людської діяльності, методи пізнання і способи наукової діяльності та норми відношення до різних явищ життя, без яких неможливе становлення системи цінностей особистості людини.

Оцінювання змістових компонентів фізичної та суспільної географії, результатів навчання учнів/учениць, використання інформаційно-комунікаційних технологій, тестування як домінуючий метод оцінювання знань та підготовка учнів/учениць до самооцінювання знань через діяльність.

Календарно-тематичне та поурочне планування здійснюється вчителем у довільній формі, у тому числі з використанням друкованих чи електронних джерел тощо. У видах навчальної діяльності (орієнтовні/на вибір) залишено вільні місця для більшої автономії вчителя, яка має бути забезпечена академічною свободою, включаючи свободу викладання, свободу від втручання в педагогічну, науково-педагогічну та наукову діяльність, вільним вибором форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі, розробленням та впровадженням авторських навчальних програм, проєктів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентнісного навчання.

Під час розроблення календарно-тематичного та системи поурочного планування вчитель має самостійно вибудовувати послідовність формування очікуваних результатів навчання, враховуючи при цьому послідовність розгортання змісту у навчальній програмі.

Також учитель може переносити теми уроків, відповідно до того, як учні/учениці засвоїли навчальний матеріал, визначати кількість годин на вивчення окремих тем.

Розробляючи навчальну програму, педагог може вносити зміни у запропонований модельною навчальною програмою зміст навчального предмета відповідно до підготовленості класу, регіональних особливостей, робочого навчального плану школи, необхідності своєчасного реагування на конкретні умови, у яких відбувається освітній процес. Загальний обсяг таких змін може досягати 20%. Також учитель може змінювати послідовність вивчення тем, не порушуючи логічної послідовності досягнення результатів навчання

Навчальною програмою не передбачено обов'язкових практичних робіт. Учитель має право визначати кількість практичних робіт. Перед виконанням практичних робіт треба ознайомити учнів з критеріями оцінювання.

Дана програма пропонує організацію і проведення проєктної діяльності. Проєкти передбачають самостійну/під керівництвом учителя дослідницьку діяльність учнів. При виборі теми для проєкту потрібно враховувати інтереси учнів, слід вибирати конкретну проблему, яка знайома учням або носить регіональний характер, спонукає учнів до пошуку й використання додаткової літератури. Проєкт може бути представлений у формі результатів роботи в одному з онлайн-сервісів, презентації, відеоматеріалів, альбомів, інсценування тощо. Проєкт учні можуть виконати індивідуально, у парах і групах.

Оцінювання результатів навчання здійснюють із застосуванням таких способів і засобів: усного (опитування індивідуальне, групове тощо): письмового (окремі навчальні завдання, зокрема тестові з використанням ІТ, перекази тощо, а також діагностувальні роботи, диктанти й ін.); практичного (дослід, практична робота, навчальний проєкт, учнівське

портфолію, спостереження, робота з картами, заповнення таблиць, побудова схем, моделей з використанням електронних засобів навчання тощо); комплексного, що поєднує різні способи й засоби оцінювання, кілька змістових одиниць певної програмової теми/частини теми (якщо тема велика за обсягом)/кількох тем чи розділу і передбачають оцінювання (за кількома групами результатів або їх складниками).

Семестрове оцінювання здійснюють за групами результатів навчання, визначених Державним стандартом базової середньої освіти.

Річне оцінювання здійснюють на підставі семестрового за системою оцінювання, визначеною законодавством, а результат такого оцінювання відображають у свідоцтві досягнень, яке видають учневі/учениці щороку.

Рекомендовані ресурси

1. Географія 6 – 9 класи. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти /наказ Міністерства освіти і науки України № 698 від 03 серпня 2022 р. [Електронний ресурс] = Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.geography-6-9.pdf> (дата звернення: 14 травня 2024).
2. Державний стандарт базової середньої освіти / Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898 [Електронний ресурс] = Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text>, вільний (дата звернення: 18 листопада 2020 р.).
3. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова Кабінету Міністру України «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти», від 30 вересня 2020 р. № 898. URL. : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text>
4. Концепція розвитку природничо-наукової освіти (STEM-освіти) / розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 960-р. [Електронний ресурс] = Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#n8>, вільний (дата звернення: 29 квітня 2021 р.).
5. Модельна навчальна програма «Географія. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти URL. : https://osvita.ua/doc/files/news/863/86384/Geografiya_6-9_kl_Zapotockij_S_P_ta_in_.pdf (дата звернення: 04 травня 2022). «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 11.04.2022 № 324).
6. Назаренко Т. Г. Методика навчання географії України в загальноосвітніх навчальних закладах (особливості навчання) Х.: ВГ «Основа», 2016. – 112 с.: іл., табл. – (Серія «Бібліотека журналу «Географія»; Вип.. 11 (155). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/707431>
7. Грома В. Д., Назаренко Т. Г. Практичні роботи та дослідження 9 клас. Х.: ВГ «Основа», 2017. – 48 [1] с.: іл., табл. – (Серія «Бібліотека журналу «Географія» ; Вип. 4 (160) <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/707430>
8. Остапчук С. М. Картографія : відкрий свою «terra incognita». Навчальний посібник [Електронне видання]. Рівне : НУВГП, 2019. 315 с. URL. : <https://ep3.nuwm.edu.ua/15308/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%281%29.pdf>
9. Сосса Р. І. Історія картографування території України. Від найдавніших часів до 1920 р.: короткий нарис / Р. І. Сосса. К. : Наукова думка, 2000. 247 с.
10. Типова освітня програма для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти (наказ МОН від 09.08.2024 № 1120 «Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти»). URL. : https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/92805/

11. 360cities.net – на сайті зібрано найбільша колекція інтерактивних сферичних панорам світу, де можна здійснювати прогулянки вулицями найпопулярніших міст.
12. Сервіси Google – від GoogleMaps та StreetView до Arts&Culture – сервіси можна використовувати для закріплення матеріалу з багатьох тем.
13. Earthcam.com – на порталі зібрана колекція вебкамер, встановлених у всіх містах світу, від США до Таїланду. Можна використати в 10-му класі при розгляді країн та регіонів.
14. 7 чудес України – всеукраїнський просвітницький проєкт. Відеофільми можна показувати учням на уроках в межах програми 8-9-х класів
15. SeterraOnline – одна з найбільш захоплюючих та популярних географічних вікторин у світі. Програма підійде для засвоєння таких категорій знань: материки та частини світу; найбільші країни в світі або в межах окремого материка; столиці країн і найбільші міста; річки; озера, моря; острови; прапори окремих країн.
16. JigSpace використовує доповнену реальність, щоб розповісти користувачам про те, як влаштовані різні механізми, об'єкти та ідеї. Можна встановити JigWorkshop для iPad, щоб створювати власні презентації.
17. AirPano – сайт для перегляду панорамних зображень десятків відомих міст по всьому світу. Більша частина зображень AirPano має інтерактивні посилання, щоб можна було більше дізнатися про місця, які ви бачите на знімках AirPano.
18. Ethermap – інструмент, який можна використовувати для створення онлайн-карт. Тут можна обмінюватися картами, вносити доповнення, редагувати все, просто надавши учням посилання.
19. Атлас пазлів NationalGeographic. Кожна з колекцій пазлів є онлайн-картою континенту або країни. Тут дуже багато цікавих карт та неймовірних історій!
20. Географічна онлайн-гра Geoguessr. Ця гра створена на базі технології GoogleStreetView. Вона захоплює не лише любителів географії, але і сприяє розвитку логічного мислення.
21. На порталі Національного географічного товариства представлений великий вибір інтерактивних завдань. Карти, з допомогою яких можна здійснювати віртуальні мандрівки. В цьому ж розділі Earthpulse знайомить нас з проблемами населення.
22. MissionMapQuest – це інструмент для створення вікторин, квестів та дидактичних ігор, основою яких є географічна карта Google. Концепція, яка лежить в основі даного шаблону, доволі проста. Інструкція по створенню квестів.
23. Серіал «BBC–Планета Земля». Кращий документальний серіал. /series/documentary/10839-bbc-planeta-zemlya-2006.html
24. Добірка ресурсів для вивчення та викладання географії: <https://znz-karpilivkam.e-schools.info/pages/geografja>